

A Digital Services Act és a Digital Markets Act várható kihívásai a jogalkalmazásban

GOMBOS KATALIN*

A tanulmány a fogyasztóvédelmi jog szemszögéből vizsgálja a Digital Services Act és a Digital Markets Act várható jogalkalmazási kihívásait. Mára ugyanis az új digitális technológiák széleskörűen elterjedtek, a kiskereskedelem egy része az online térbe helyeződött, és új típusú digitális szolgáltatások is megjelentek. A fogyasztók online felületekkel való kapcsolata egyre intenzívebbé válik, ezért a jogalkalmazás is szembesül ennek következményeivel. Az Európai Unió Bírósága jogfejlesztő gyakorlata sokat tesz hozzá e dinamikus változó jogterület fejlődéséhez, ami remélhetőleg elvezet a 21. századi fogyasztói tudatosság erősödéséhez is. A tanulmány azon az alaptézisen keresztül mutatja be a fogyasztói (felhasználói) jogok uniós rendszerét, hogy mind a jogi szabályozás, mind annak értelmező bírói gyakorlata a problémák holisztikus kezelése, egyfajta komplex szemlélet irányába mozdult el, ami a jogvédelmi szint emelkedését hozta. A jogalkotási célkitűzések új szóhasználatával már nem egyszerűen az egységes belső piac megteremtését célozzák, hanem hozzájárulnak egy olyan valódi digitális fogyasztói belső piac előmozdításához, amelyben egyensúly van a fogyasztóvédelem magas szintje és a digitalizáció vívmányai között. Ez a tézis a jogalkalmazás szintjén elsősorban az esetjog alapján igazolható.

Kulcsszavak: fogyasztóvédelem, digitális belső piac, Digital Services Act, Digital Markets Act

Anticipated Challenges of the Digital Services Act and the Digital Markets Act in Law Enforcement

The paper examines the likely enforcement challenges of the Digital Services Act and the Digital Markets Act from a consumer law perspective. Today, new digital technologies are widespread, part of retailing has moved online and new types of digital services have emerged. Consumer interaction with online platforms is intensifying, and enforcement is facing the consequences of this. The jurisprudence of the Court of Justice of the European Union is contributing to the development of this dynamically changing area of law, which will hopefully lead to increased consumer awareness in the twenty-first century. The paper presents the EU system of consumer (users) rights through the basic thesis that both the legislation and its interpretative judicial practice have moved towards a holistic approach to problem solving, a kind of complex approach, which has led to an increase in the level of legal protection. The legislative objectives, in new terminology, no longer simply aim at creating a single internal market but contribute to promoting a genuine digital consumer internal market with a balance between the high level of consumer protection and the achievements of digitalisation. This thesis can be justified at the level of the application of the law, mainly on the basis of case law.

Keywords: consumer protection, Digital Single Market, Digital Services Act, Digital Markets Act

* Egyetemi tanár, Nemzeti Köszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar.

1. A Digital Services Act és a Digital Markets Act megalkotásának indokai

A velünk élő, éppen körülöttünk zajló digitális átalakulás lényegesen befolyásolja életünket. A fogyasztói szokások jelentős átalakulásával a belső piaci kereskedelmi műveletek és szolgáltatások nagy része áthelyeződött az online térbe. A digitális tér mindennapjaink szerves részévé vált, azt használjuk az egymással való kommunikációra, vásárlásra, információk megszerzésére, szórakozásra stb. Ehhez pedig – gyakorta szinte észrevétlenül, egy-egy klikkeléssel – digitális szolgáltatásokat veszünk igénybe. A digitális szolgáltatások nyújtói, a vállalkozások számára is kinyílt a világ, jelentősen könnyebbé vált határokon átnyúló kereskedelmi ügyleteket bonyolítani, így az új piacokra lépéshez, piacokhoz való hozzáféréshez is új módszerek alkalmazása szükséges.

Ennek a 21. századi digitális forradalomnak élvezzük az előnyeit, de látni kell, hogy vannak árnyoldalai is. Az online kereskedelemben könnyebben hozzáférhetőek olyan áruk, amelyek ellenőrizetlenül, esetleg illegálisan kerülnek forgalmazásra, és az online nyújtott szolgáltatások igénybevétele esetén a mesterségesintelligencia-alapú algoritmikus manipulációk, a profilozás, a fogyasztói döntések befolyásolása és az információátadás viharos sebessége miatt a nem tájékozott döntéshozatal vagy éppen a szolgáltató részéről adott tudatos félretájékoztatás alapján hozott fals eredményű fogyasztói döntés is gyakori jelenség. Tény az is, hogy néhány nagy digitális platform rendszerszintű szereplőjévé vált a belső piacnak, így kapuőrként¹ koncentráltan képesek a digitális piacok működését befolyásolni azáltal, hogy a digitális keretrendszer és az abban lévő hatalmas mennyiségű adat vonatkozásában magán-szabályalkotóként lépnek fel. Az így megalkotott „házi rendek” lehetőséget teremthetnek az ilyen platformokat használó vállalkozások számára a tisztességtelen feltételek alkalmazására, ugyanakkor jelentős jogkorlátozást jelentenek és kevesebb választási lehetőséget hagynak a fogyasztók számára.

E problémák felismerése jogi szabályozási igényhez vezetett, hiszen a digitális térben élt életünkben a digitális alapjogaink átalakultak, az offline térhez képest részben eltérő módszerű játékszabályok lefektetésére volt szükség. A 2016-ban megalkotott általános adatvédelmi rendelet (GDPR²) a felhasználói adatok egy része tekintetében védelmet ad az online térben bonyolódó ügyletek során, azonban e rendelet nem várt következményei és eddigi joggyakorlata is arra mutatott rá, hogy elengedhetetlen az egyre intenzívebb online jelenlét mellett specifikusan a digitális szolgáltatásokra és a digitális piacra vonatkozó jogvédelmi szabályok kialakítása.

A GDPR, amelynek tárgyi hatálya a természetes személyek alapvető jogaira és szabadságaira terjed ki, és különösen az érintettek személyes adatai védelméhez való jogát védi, éppen az ilyen szemszögű szabályozás miatt rövidlátó, ugyanis nem vagy nem jól kezel olyan problémákat, amelyek csak messzebbre tekintve észlelhetők. A GDPR természetes személyek védelmének erősítése céljából meghozott intézkedései nem tudják kezelni a digitális piacokon

¹ A kapuőrök olyan digitális platformok, amelyek a vállalkozások és fogyasztók közötti digitális szolgáltatások és a digitális belső piacon zajló ügyletek során rendszerszintű szerepet töltenek be tipikusan már azáltal, hogy a keretrendszert, a digitális ökoszisztémát tulajdonolják.

² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) (GDPR).

egyértelműen és tendenciaként észlelhető problémát, a vállalkozások növekvő piaci koncentrációját³ és ennek hatásaként a csökkenő piaci versenyt. Ezzel a GDPR az óriásplatformok helyzetét erősíti a digitális piacokon, ami jogvédelmi szempontból éppen ellentétes a kívánt eredménnyel – visszacsatolásként ezt a hatást hívja a jogirodalom beszédes elnevezéssel *myopia outputnak*.⁴

Az Európai Unióban ezeknek a kihívásoknak a kezelésére született meg a digitális szolgáltatásokról szóló rendelet (DSA⁵) és a digitális piacokról szóló jogszabály (DMA⁶). Ez a két jogforrás egységes szabályrendszert alkot, és fő célja olyan biztonságos digitális tér kialakítása, amelyben egyrészt védelemben részesülnek a digitális szolgáltatások felhasználóinak alapvető jogai, másrészt újragondolt versenyjogi megközelítésben a szabályozással egyenlő versenyfeltételeket próbál teremteni az innováció, a növekedés és a versenyképesség előmozdításához a digitális egységes európai belső piacon. Ez az új jogi keret az online felhasználók biztonságát szolgálja, előtérbe helyezi az alapvető jogok védelmét, valamint tisztességes és nyitott online platformkörnyezetet kíván fenntartani. A szabályozás alanyi köre bár direkt módon nem a fogyasztókra terjed ki, a felhasználók ebben a jogviszonyban éppoly sérülékenyek, mint az online vagy offline térben végzett kereskedelmi műveletek fogyasztói, így mint gyengébb feleket hasonló jogvédelem illeti meg. Ezek a felhasználói jogvédelmet jelentő szabályok egyrészt a felhasználók alapjogait katalogizáló anyagi jogi rendszerbe foglalhatók, másrészt a jogérvényesítési, elsősorban az eljárási jogosultságok területére esnek.

A DSA és a DMA szabályozása jól beleilleszthető a jelenlegi uniós fogyasztóvédelmi mátrixba, és várható, hogy a joggyakorlatuk az óriásplatformokkal kapcsolatos eddigi jogalkalmazás által elindított irányban halad tovább, ami a jogterület rendkívüli variabilitása és a szabályozási tárgykor változásainak gyorsasága miatt leginkább a jogértelmezés dinamizmusával követhető, ezért e területen igen nagy jelentősége lehet az Európai Unió Bírósága (EUB) jogfejlesztő gyakorlatának.⁷ Az már az eddigi szabályozási környezetből és joggyakorlatból is jól látszik, hogy a „techerő” ellensúlyozására a fogyasztóvédelemben is új szemléletre van szükség: kiemelt cél a 21. századi fogyasztói tudatosság növekedése. Alaptézisként meg-

³ Gondoljunk csak a keresőmotorok európai piacán a Google hatalmas túlsúlyára: a Google 92,46, a Bing 3,28, a Yandex 2,04, a Yahoo! 1,05, a DuckDuckGo 0,53, az pedig Ecosia 0,26 százalék piaci részesedéssel bírt 2023 áprilisában az európai keresőmotor-piacon (<https://bit.ly/3T1XNGp>), vagy a közösségi média piacon a Facebook nagyságára: a Facebook 78,75, az Instagram 8,95, a Twitter 5,69, a Pinterest 3,61, a YouTube 1,63, a LinkedIn pedig 0,49 százalék piaci részesedéssel bírt 2023 áprilisában az európai közösségimédia-piacon (<https://bit.ly/3N5YP0u>).

⁴ Damien GERADIN – Theano KARANIKIOTIE – Dimitrios KATSIFISF: GDPR Myopia: how a well-intended regulation ended up favouring large online platforms – the case of ad tech. 17 (1) *European Competition Journal* (2021) 48.

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) (Digital Services Act, DSA).

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/1925 rendelete a digitális ágazat vonatkozásában a versengő és tisztességes piacokról (a digitális piacokról szóló jogszabály) (Digital Markets Act, DMA).

⁷ A jogértelmezés és jogfejlesztés fogalmi különbségeire lásd például GOMBOS Katalin: A jogértelmezés jelentősége a közösségi jogban – avagy az értelmezési elsődlegesség elvéről. *Európai Jog*, 2010/2., 3–10., <https://bit.ly/3NdsFQB>.

fogalmazható, hogy e cél eléréséhez mind a jogi szabályozás, mind annak értelmező bírói gyakorlata területén szükséges a problémák holisztikus kezelése, mert csak igazi távollátással, komplex szemlélettel lehet valóságos eredményt elérni, ami a digitális jogok területén maga után vonja a jogvédelmi szint emelkedését is.

2. Fogyasztóvédelem a 21. században

Noha levezethető a római jogból, a fogyasztóvédelmi jog⁸ mint összefüggő szabályrendszer csak a 20. században, az 1970-es évektől kezdődően indult hódító útjára. A fogyasztóvédelmi gondolkodás alapvetően az egységes belső piacon egyre inkább mélyülő gazdasági integráció kísérőjelenségeként jelent meg, hiszen nyilvánvalóvá vált, hogy a vállalkozások aktív gazdasági tevékenysége fokozatosan vezetett az egységes belső piac elmélyüléséhez, ami a gazdasági teljesítményekre nézve nagyon hasznosnak bizonyult, ugyanakkor a vállalkozások erősen profitorientált tevékenységeinek árnyoldalaként e magatartásoknak voltak a fogyasztók jogait és helyzetét hátrányosan érintő hatásai.

Szükségszerűvé vált a jogi szabályozás ezen a területen, ami elsősorban a polgári jogi, a marketing- és a versenyjogi területeket érintette. A szabályozás közös eredője a vállalkozásokkal szembeni fellépés igénye volt, hiszen amíg a klasszikus versenyjog csak a vállalati jogot, a vállalkozásokra vonatkozó antitröszt szabályokat tartalmazta (uniós jogi szinten ezek a tagállamokra vonatkozó szabályokkal egészültek ki), addig a vállalkozásoknak csak a versenytársaikra kellett figyelmet fordítaniuk. A versenyjog B2B⁹ jogviszonyokra vonatkozó szabályainak koherens érvényesülése miatt a vállalkozások hamar felismerték, hogy amíg a piacon a versenytársaikkal az azonos szabályozási környezetből adódó lehetőségekkel, feltételekkel indulhatnak, addig a gazdasági erejük miatt a fogyasztóhoz képest az információs és piaci tudásbéli aszimmetria miatt lényegesen előnyösebb pozícióban vannak. A B2C¹⁰ jogviszonyok létrejötté ugyanakkor szükségszerű, mert a célzott piac vevői a fogyasztók. A vállalkozások ebben a jogviszonyban – tipikusan a mélyebb szakmai és jogi ismereteik miatt – szakembernek, specialistának tekinthetők, míg a velük szerződő fogyasztók a jogviszony laikus szereplői.

A *business-to-business* mellérendelt és egyenlőségen alapuló viszonyrendszeréhez képest ez eleve egyenlőtlenséget, kiszolgáltatottságot, a gyengébb fél érdekérvényesítési képességének alacsony szintjét jelenti.¹¹ Ezt lehetséges különböző eszközökkel kompenzálni, ezek egyike a fogyasztóvédelmi szabályozás, ami azzal a sajátossággal valósult meg, hogy a hagyományos versenyjogi B2B jogviszonyok mellett megjelenő B2C jogviszonyokra úgy adott jogi keretet, hogy annak anyagi jogi alapjai nem egy önálló jogágban jelennek meg, hanem el-

⁸ Például FAZEKAS Judit: Fogyasztói jogok – fogyasztóvédelemhez való jog. In LAMM Vanda (szerk.): *Emberi jogi enciklopédia*. Budapest, HVG-ORAC, 2018, 304–308.

⁹ *Business-to-business*, azaz két vagy több vállalat közötti, elsősorban üzleti jogviszony.

¹⁰ *Business-to-consumer*, azaz vállalkozások és fogyasztók (végfelhasználók) közötti elsősorban kereskedelmi jogviszony.

¹¹ DÁN Judit – GOMBOS Katalin – VÁRADI Szilvia: *Az Európai Unió versenyjogának alapjai*. Budapest, Wolters Kluwer, 2022.

szórtan. A fogyasztói jogviszonyok tipikus előfordulásai a verseny-, a polgári és a marketingjogban találhatók. Mindezek mellett az igényérvényesítés segítésére ehhez sajátos eljárási szabályok is kapcsolódnak. A fogyasztóvédelem célja a gazdasági aszimmetriából adódó hátrányok felszámolása, ennek érdekében a fogyasztóvédelmi jog olyan, a fogyasztót támogató, segítő szabályokat teremt, amelyek nagy hangsúlyt fektetnek a tájékozott fogyasztó fogalmának megvalósítására, ehhez pedig a megalapozott fogyasztói döntések meghozatalához szükséges információk rendelkezésre bocsátásának követelményét állítják fel, továbbá a fogyasztók tisztességtelen befolyásolásának, a velük szemben alkalmazott tisztességtelen kikötések alkalmazásának tilalmát teszik generálklauzulává.

Az Európai Unió intenzív jogalkotással járt elől a fogyasztói jogok védelme területén.¹² Ennek eredményeként a fogyasztóvédelmi szabályrendszer a három említett jogterület, a polgári jog (ideértve a gazdasági jogot is), a versenyjog és a marketingjog relatíve önállósodott, nagy szabályozási területévé vált. A magánjog egyes speciális területeire (például *timeshare*,¹³ hálaló kereskedelem,¹⁴ utazási csomagok¹⁵), valamint bizonyos fogyasztói jogokra (például szavatosság, jótállás¹⁶) születtek uniós jogforrások, a versenyjogban megjelentek a fogyasztói igények érvényesítését támogató jogforrások (például a magánjogi jogérvényesítés körében a 2014/104/EU irányelv¹⁷), és a versenyjog, valamint a marketingjog határterületén megszületett a generálklauzula az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatainak tilalmáról,¹⁸ továbbá a reklámra vonatkozó irányelv.¹⁹ Az uniós

¹² A fogyasztóvédelmi politikáról részletesebben lásd például KOZÁK Kornélia: Fogyasztóvédelem. In ÖRDÖGH Tibor (szerk.): *Az Európai Unió szakpolitikai rendszere*. Budapest, Ludovika, 2022, 217–230.

¹³ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/122/EK irányelve (2009. január 14.) a szálláshelyek időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre, ezek viszontértékesítésére és cseréjére vonatkozó szerződések egyes szempontjai tekintetében a fogyasztók védelméről. A *timeshare* fogalmáról és rendszeréről részletesebben lásd például PAPP Tekla: A *timeshare* és jogi szinergia hatásai. In BUDAI Balázs Benjamin (szerk.): *Ünnepi tanulmánykötet a 65 éves Prof. Dr. Tőzsa István tiszteletére. Liber amicorum in honorem Stephanus Tőzsa aetatis suae LXXV*. Budapest, Panem, 2019, <https://bit.ly/3RqSvml>, 169–175.

¹⁴ A távértékesítésről (97/7/EK) és hálaló kereskedésről (85/577/EGK) szóló irányelvek ma már nem hatályosak, azokat hatályon kívül helyezte és felváltotta a 2005/29/EK irányelv.

¹⁵ A ma hatályos szabály az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2302 irányelve (2015. november 25.) az utazási csomagokról és az utazási szolgáltatásnyújtásokról, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, továbbá a 90/314/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről.

¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 1999/44/EK irányelve (1999. május 25.) a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól. 2022. január 1-jétől ezt az irányelvet hatályon kívül helyezte és felváltotta az áruk adásvételére vonatkozó szerződések egyes vonatkozásairól szóló, 2019. május 20-i (EU) 2019/771 irányelv.

¹⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/104/EU irányelve a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról.

¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2005/29/EK irányelve (2005. május 11.) a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól, valamint a 84/450/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK, a 98/27/EK és a 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról („Irányelv a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról”) (UCP irányelv).

¹⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2006/114/EK irányelve (2006. december 12.) a megtévesztő és összehasonlító reklámról.

jog a kereskedelmi gyakorlatok tisztességtelenségén túl generális szabályozásával a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételeket is tiltotta.²⁰

Az uniós fogyasztóvédelmi jogalkotás modernizációja folyamatosan zajlott, aminek eredményeként három tendencia volt kimutatható: főként a speciális jogterületekre vonatkozó szabályok időszakonkénti felülvizsgálata alapján a jogforrások módosítására vagy új jogforrással való felváltására került sor, továbbá a jogfejlődés későbbi fázisában megszülettek a fogyasztói jogokat összefoglaló univerzális jogforrások,²¹ amelyek a korábbi részterületek némelyikét beolvasztották a saját, generális szabályaikba. A fogyasztói jogok érvényesítésének segítésére már 2004-ben létrejött a fogyasztóvédelmi hatóságok együttműködése,²² majd 2020. január 17-től új szabályok rendezték ezt az együttműködést (új CPC rendelet²³).

2.1. Fogyasztóvédelem az online térben

A klasszikusnak mondható, offline térre szabott fogyasztóvédelmi szabályok területén számos 21. századi, új kihívással találkozhatunk amiatt, mert mára az új technológiák széleskörűen elterjedtek. A Covid-19-világjárvány kevés pozitív hozadéka között említhető a fogyasztók online felületekkel való kapcsolatának intenzívebbé válása, ismereteik bővülése, aminek remélt következménye az online kereskedelem szerepének megnövekedése révén a fogyasztói tudatosság erősödése. A Bizottság – reagálva az új technológiák, az online tér, valamint a digitális szolgáltatások rohamos terjedésére – elfogadta a *New Deal for Consumers* (Új megállapodás a fogyasztói érdekekért) intézkedéscsomagját. A Bizottság a fogyasztói tudatosság és a fogyasztóvédelmi szabályok érvényesítésének hatékonysága növelése érdekében különböző jogalkotási lépéseket látott szükségesnek.

A közlemény kiindulópontja az, hogy az online piacterek átláthatóságát növelni szükséges, különösen az eladói oldalon. Ebből a szempontból azért indokolt az új szemléletű szabá-

²⁰ A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről. Gyakorlatára lásd például SOMSSICH Réka: Az Európai Bíróság ítélete a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről. A tisztességtelenségi vizsgálat terjedelme. *Jogesetek Magyarázata*, 2014/4., 73–83.; SIMON Károly László: A tisztességtelen szerződési feltételek vizsgálatának hazai bírói gyakorlata a devizahiteles perekben. *Európai Tükör*, 2019/3., 59–78.; SIMON Károly László: Az árfolyamkockázatról szóló tájékoztatás hibái és jogkövetkezményei. *Jogtudományi Közöny*, 2019/12., 489–496., <https://bit.ly/3GwQ4sk>; GOMBOS Katalin – LEHÓCZKI Balázs: A tisztességtelen szerződési feltételek eltávolítása a magyarországi devizaalapú hitelszerződésekből. *Jogtudományi Közöny*, 2019/11., 434–444., <https://bit.ly/3T8hOLq>.

²¹ Például az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről (CR irányelv).

²² Az Európai Parlament és a Tanács 2006/2004/EK rendelete (2004. október 27.) a fogyasztóvédelmi jogszabályok alkalmazásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről („Rendelet a fogyasztóvédelmi együttműködésről”) (CPC rendelet).

²³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/2394 rendelete (2017. december 12.) a fogyasztóvédelmi jogszabályok végrehajtásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről és a 2006/2004/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (új CPC rendelet).

lyozás, mert amíg a hagyományos eladó-vevő viszonyban a fogyasztónak fizikailag fel kell keresnie az eladót, így a fogyasztók becsalogatására, a fogyasztói döntések befolyásolására alkalmazott módszerek vonatkozásában is a hagyományosnak tekinthető szabályozásra van szükség, addig az online térben annak van jelentősége, hogy a fogyasztó az online térben zajló keresése eredményeként hogyan talál rá a kereskedőre.²⁴ Az online vásárlói terek tekintetében ezért különösen nagy jelentősége van az átláthatóság növelésének, hiszen a tényleges ügyletkötéseket jelentős részben a keresési eredmények sorrendje befolyásolja, így azt is, hogy a fogyasztó kitől vásárol. Mára a fogyasztói döntések befolyásolása szempontjából jelentősége van azoknak az alapvetően „ingyenes” szolgáltatásoknak is, amelyek kapcsolt módon befolyásolhatják a későbbi online ügyletkötéseket (például hírlevelek, nyereményjátékok), ezért fontos célkitűzés az is, hogy a fogyasztóvédelmi követelmények ne csak a visszterhes, klasszikus adásvételekre vagy adásvétel típusú jogviszonyokra terjedjenek ki, hanem ezekre az „ingyenes” szolgáltatásokra is.

2.2. Új uniós fogyasztói keretrendszer

Az intézkedéscsomag által is felvetett feladatok megvalósítására már történtek konkrét jogalkotási lépések. A közelmúltban számos uniós fogyasztóvédelmi szabály módosítására, továbbá új szabályok elfogadására került sor, amelyek kifejezetten a 21. századi átalakulásokra reagáltak. Az ily módon megreformált uniós fogyasztóvédelmi keretrendszer célkitűzései fokozni kívánják a fogyasztóvédelem szintjét a nemzeti jogszabályok számos kulcsfontosságú szempontjának *összehangolása* révén. Az uniós fogyasztóvédelmi reformok a fogyasztói jogok szempontjából két területen, egyrészt a hatékonyabb szankciók alkalmazásán,²⁵ másrészt az összehangolt jogérvényesítésén²⁶ hoztak modernizált uniós fogyasztóvédelmi rezsimet, továbbá a fogyasztói szavatossági és jótállási jogokat kiterjesztették a digitális tartalmakra és szolgáltatásokra.

Mindez tovább árnyalja a modern technológiák lehetőségeiből adódó fogyasztóvédelmi gondolkodást. E területen három fontos jogforrást kell említeni: az Omnibus irányelvet, az új CPC rendeletet,²⁷ valamint a szavatossági és jótállási jogoknak a digitális tartalmakra és szolgáltatásokra történő kiterjesztéséről szóló irányelvet.²⁸ A folyamatos modernizáció ered-

²⁴ Erről részletesebben lásd például STRIHÓ Krisztina: *Az elektronikus kereskedelem: A kereskedelem digitalizációjának alapvetései*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020; STRIHÓ Krisztina: *Jogi csemegék az elektronikus kereskedelem témaköréből*. In SMUK Péter (szerk.): *Társadalmi fenntarthatóság*. Budapest, Ludovika, 2020, 1827–1836.

²⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2019/2161 irányelve (2019. november 27.) a 93/13/EGK tanácsi irányelvnek, valamint a 98/6/EK, a 2005/29/EK és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek az uniós fogyasztóvédelmi szabályok hatékonyabb végrehajtása és korszerűsítése tekintetében történő módosításáról (Omnibus irányelv).

²⁶ Új CPC rendelet.

²⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/302 rendelete (2018. február 28.) a belső piacon belül a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy letelepedési helye alapján történő indokolatlan területi alapú tartalomkorlátozással és a megkülönböztetés egyéb formáival szembeni fellépésről, valamint a 2006/2004/EK és az (EU) 2017/2394 rendelet, továbbá a 2009/22/EK irányelv módosításáról (eredménye: módosított új CPC rendelet).

²⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/770 irányelve (2019. május 20.) a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól.

ményeként mára a fogyasztói jogokkal kapcsolatos uniós szabályrendszer az alábbi fő kategóriákba rendezhető:

- a fogyasztói jogok új szabályai,²⁹
- a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok új szabályai,³⁰
- a tisztességtelen szerződési feltételek új szabályai,³¹
- a fogyasztóvédelmi hatóságok közötti együttműködés új szabályai.³²

A módosított CR irányelv a fogyasztói szerződés típusát illetően ma már – néhány olyan kivételtől eltekintve,³³ amelyekre vonatkozóan megmaradtak a speciális külön uniós szabályok³⁴ – kiterjed az adásvételi szerződésekre,³⁵ a szolgáltatási szerződésekre³⁶ és az Omnibus irányelv módosításai révén³⁷ a digitális szolgáltatási³⁸ és az online digitális tartalomszolgáltató szerződésekre,³⁹ valamint az online piacterekre is.⁴⁰ A szerződéskötés módját illetően tárgyi hatálya alá vonja az üzletekben és az üzlethelyiségen kívül kötött, valamint a távollévők közötti szerződéseket is.⁴¹ A szabályozásban megjelenik a mesterségesintelligencia-használat egyfajta szabályozása: a tájékoztatás körében egyértelmű információt kell szolgáltat-

²⁹ A fogyasztói jogokról (szerződéskötés előtti tájékoztatási követelmények, elállási jog, fogyasztói jogok: digitális tartalmakra is kiterjesztett kellékszavatosság és jótállás) szóló 2011/83/EU irányelv új szabályai (az Omnibus irányelvvel módosított CR irányelv).

³⁰ Az Omnibus irányelvvel módosított UCP irányelv.

³¹ Uo.

³² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/2394 rendelete (2017. december 12.) a fogyasztóvédelmi jogszabályok végrehajtásáért felelős nemzeti hatóságok közötti együttműködésről és a 2006/2004/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről [az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/302 rendeletével módosított Új CPC rendelet].

³³ Például csomagban értékesített, szervezett utazások és üdülések, fogyasztói hitelek és biztosítások.

³⁴ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2302 irányelve (2015. november 25.) az utazási csomagokról és az utazási szolgáltatásösszetésekről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, továbbá a 90/314/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről; az Európai Parlament és a Tanács 2008/48/EK irányelve (2008. április 23.) a fogyasztói hitelmegállapodásokról és a 87/102/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről; az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/97 irányelve (2016. január 20.) a biztosítási értékesítésről.

³⁵ Adásvételi szerződés: bármely olyan szerződés, amelynek értelmében a kereskedő átruházza vagy vállalja, hogy átruházza a fogyasztóra valamely áru tulajdonjogát, ideértve az árukra és szolgáltatásokra egyaránt vonatkozó adásvételi szerződéseket.

³⁶ Szolgáltatási szerződés: az adásvételi szerződéstől eltérő bármely olyan szerződés, amelynek alapján a kereskedő a fogyasztó részére szolgáltatást nyújt vagy szolgáltatás nyújtását vállalja, a fogyasztó pedig megfizeti vagy vállalja, hogy megfizeti a szolgáltatás árát.

³⁷ E szabályok 2022. május 28-tól hatályosak.

³⁸ Digitális szolgáltatás: olyan szolgáltatás, amely lehetővé teszi a fogyasztó számára, hogy digitális adatokat hozzon létre, kezeljen, tároljon vagy azokhoz hozzáférjen; vagy olyan szolgáltatás, amely lehetővé teszi a fogyasztó és a szolgáltatás más igénybe vevői által feltöltött vagy létrehozott digitális adatok megosztását, illetve az azokkal való bármely egyéb interakciót.

³⁹ A digitális tartalom: olyan adat, amelyet digitális formában állítanak elő és szolgáltatnak.

⁴⁰ Online piac: olyan szolgáltatás, amely a kereskedő által vagy a kereskedő nevében működtetett szoftvert, többek között weboldalt, valamely weboldal egy részét vagy valamely alkalmazást alkalmaz, és amelynek révén a fogyasztók távollévők közötti szerződést köthetnek más kereskedőkkel vagy fogyasztókkal.

⁴¹ Ez utóbbiakra vonatkozó külön szabályok ezzel párhuzamosan hatályon kívül helyezésre kerülnek.

ni a fogyasztóknak arról, ha az ár automatizált döntéshozatal alapján személyre lett szabva.⁴² Fontos eleme az új szabályozásnak, hogy az uniós országok hatékony, arányos és visszatartó erejű, az irányelvben meghatározott kritériumrendszernek megfelelő szankciókat vezessenek be azon kereskedők megbüntetésére érdekében, amelyek megsértik az irányelvet átütető nemzeti szabályokat.⁴³

Nem a legújabb generációs jogforrások között szokás említeni, de a fogyasztóvédelem területén a jogérvényesítés hatékonyabbá tétele szempontjából jelentős még a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről szóló irányelv⁴⁴ és a lakóingatlanokhoz kapcsolódó fogyasztói hitelmegállapodásokról szóló irányelv.⁴⁵ A Bizottság 2018-ban közzétett egy, a hitelgondozókról, hitel felvásárlókról és a biztosítékok érvényesítéséről szóló irányelvre vonatkozó javaslatot is.

3. Szabályozási kihívások és távlatok

Az uniós jogalkotás eredményeiből eldőlni látszanak azok a szabályozási dilemmák, amelyek az uniós szintű jogalkotás szükségessége és mélysége körül forogtak. Szemben ugyanis a korábbi jogalkotás óvatos lépéseivel, a korábbi irányelvekben található minimumharmonizációtól jelentős elmozdulás következett be a fogyasztói jogok magasabb szintű védelme irányában. Nem vezett el ugyanakkor az a vívmány sem, amely – a szubszidiaritás elvének tiszteletben tartásával – a tagállami autonómia területén ad mozgásteret, ugyanis a megreformált szabályrendszer *rugalmasan* lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy nemzeti szabályokat tartsanak fenn vagy fogadjanak el a fogyasztói jogok még előnyösebb érvényesülése érdekében. A jogalkotás eredményei úgy összegezhetők, hogy a fogyasztói szerződések egyes vonatkozásainak, a digitális teremben a fogyasztói jogoknak, továbbá a legszélesebb értelemben felfogott fogyasztói jogérvényesítést és fogyasztóvédelmi hatósági együttműködést érintő jogterületeknek a harmonizációja szükséges. Ezek a jogalkotási célkitűzések új szóhasználatával már nem egyszerűen az egységes

⁴² Árak személyre szabásáról beszélünk, amikor az eladó/szolgáltató a különböző fogyasztókra személyre szabott árat tud meghatározni. Ez egyre inkább lehetővé válik a nagy adathalmazok és az analitika fejlődésével, és az ár-megkülönböztetés egyik formáját jelenti (amikor az eladó azonos terméket különböző áron értékesíthet a piac különböző szegmensei számára). A személyre szabott árazás akkor fordul elő, amikor a cégek eltérő árakat határoznak meg az egyéni fogyasztók számára, vagy a fogyasztók preferenciáinak megfelelően egyénileg alakítják a termékeket.

⁴³ Jelentős mértékű, sok fogyasztót érintő határon átnyúló jogsértések esetén legalább a kereskedő forgalmának 4%-áig, vagy – amennyiben a kereskedő éves árbevételére vonatkozó információ nem áll rendelkezésre – 2 millió euróig terjedő pénzbírság kiszabására kerülhet sor.

⁴⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/11/EU irányelve (2013. május 21.) a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról (fogyasztói alternatív vitarendezési irányelv). SELNICEAN László: Alternatív vitarendezési eljárások a társadalmi fenntarthatóság szolgálatában. In SMUK (szerk.) i. m. (24. lj.) 2123–2142.

⁴⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/17/EU irányelve (2014. február 4.) a lakóingatlanokhoz kapcsolódó fogyasztói hitelmegállapodásokról, valamint a 2008/48/EK és a 2013/36/EU irányelv és az 1093/2010/EU rendelet módosításáról. Gárdos-Orosz Fruzsina – GÁRDOS Péter: 34/2014. (XI. 14.) AB határozat – devizahitel. In GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – ZAKARIÁS Kinga (szerk.): *Az alkotmánybírói gyakorlat. Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata*, 2. Budapest, TK Jogtudományi Intézet – HVG-ORAC, 2021, 513–530.

belső piac⁴⁶ megteremtését célozzák, hanem hozzájárulnak egy olyan valódi fogyasztói belső piac előmozdításához, amelyben megfelelő egyensúlyt kell találni a fogyasztóvédelem magas szintje és a vállalkozások versenyképessége között.

A 21. század nagy kihívása csak az Európai Unió verseny- és kereskedelempolitikájának új megközelítésével, az Európai Unió új iparpolitikájával érhető el. Az új kereskedelmi politikai szemléletben is szükséges egyfajta holisztikus gondolkodás, amely bizonyos értelemben elmosza az éles határvonalakat a fogyasztóvédelmi, a belső piacra vonatkozó, a verseny-, az ipar- és a kereskedelmi politikák között, másként megfogalmazva: ezek szabályozási kihívásait együttesen kezelő, rugalmasabb jogalkotást tesz szükségessé. Az Európai Unió csak úgy védheti határozottabban kereskedelmi érdekeit, ha a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokra való reagálás gyorsabb, az egyenlő versenyfeltételek érvényesítése a stratégiai ágazatokban újszerű megközelítésben valósul meg. Ez például a támogatási politika újragondolását teszi szükségessé. A fogyasztói jogok megfelelő érvényesülése érdekében a digitális piacra vonatkozó szabályozásnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy a külföldi támogatásoknak az uniós belső piacra gyakorolt torzító hatásait is megakadályozza.

A legtöbb – még jelenleg is továbbgondolkodásra ihető – szabályozási dilemma az interneten kötött kereskedelmi ügyletek fogyasztóvédelmi aspektusai területén merül fel.⁴⁷ A fogyasztóvédelmi jog ugyanis egyre inkább önállósodik, és a klasszikus magánjog, azon belül is elsősorban a szerződési jog évezredes hagyományokra visszanyúló és a tagállami jogrendszerek különbözőségei mellett is egységesnek tekinthető dogmatikai alapjait feszegeti. Egyfajta bináris kód alapján kell a jogviszonyokat minősíteni és a fogyasztói elem megjelenése esetén ebben a megkettőzött rendszerben a fogyasztói szerződésre vonatkozó speciális jogvédelmi eszköztárat aktiválni. Ez önmagában is a klasszikus dogmatika megtörését eredményezheti. Ehhez társulnak ugyanakkor olyan 21. századi jelenségek, amelyek az online piactereken kötött ügyletek sajátosságaihoz (például a közösségi média intenzív kereskedelmi használata,⁴⁸ a chat mint kommunikációs tér alkalmazása jognyilatkozatok tételére) kapcsolódnak.⁴⁹ A dogmatikai problémák elsősorban az elektronikus kereskedelemhez kapcsolódnak,⁵⁰ azon belül is az ügyletek létrejötte, a jognyilatkozatok megtétele és módja,⁵¹ valamint az ehhez használt informatikai tartalom és háttér kapcsán merülnek fel. Ezek tekintetében a

⁴⁶ Erről átfogóan lásd például SZEGEDI László – SZIRBIK Miklós: Belső (egységes) piac. In Ördögh (szerk.) i. m. (12. lj.) 107–123.

⁴⁷ Erről részletesebben lásd például BARTA Judit: Az EU által meghirdetett digitális forradalom hatása a kereskedelmi jog egyes területein: szerződések, fogyasztóvédelem, gazdasági verseny, gazdasági társaságok. *Miskolci Jogi Szemle*, 2020/3., 14–26., <https://bit.ly/3T5o3Qb>.

⁴⁸ STRIHÓ Krisztina: Az influencer jogi megítélése. *Jogtudományi Közöny*, 2020/4., 174–179., <https://bit.ly/4a1BZkm>.

⁴⁹ STRIHÓ i. m. (24. lj.).

⁵⁰ Uniós jogi alapja az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól.

⁵¹ Az Európai Parlament és a Tanács 910/2014/EU rendelete (2014. július 23.) a belső piacon történő elektronikus tranzakciókhoz kapcsolódó elektronikus azonosításról és bizalmi szolgáltatásokról, valamint az 1999/93/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

digitalizációval szükségképpen felmerülő⁵² kihívásokat szükséges kezelni,⁵³ és vannak olyan új infotechnológiai megoldások is – például a blokklánc technológia,⁵⁴ az okos, más néven intelligens szerződések⁵⁵ –, amelyek a legújabb generációs jogi problémákat vetik fel a digitalizált fogyasztói belső piacon.⁵⁶

Ahogy a Bizottság a 2020. november 13-án elfogadott új fogyasztóügyi stratégiában rámutatott,⁵⁷ a Covid–19-világjárvány szemmel láthatóan megváltoztatta az emberek fogyasztási szokásait és mobilitásukat. Az elsősorban egészségügyi veszélyhelyzet miatt Európa-szerte elrendelt korlátozó intézkedések arra a felismerésre vezettek, hogy a digitális technológia alapvető szerepet játszik a fogyasztók életében, mert ez teszi lehetővé a más módon, személyesen nem elérhető alapvető cikkek vásárlását, szolgáltatások igénybevételét. A fogyasztók többet vásárolnak helyben, kevesebbet utaznak, ezzel szemben jelentősen megnövekedett arányban veszik igénybe az online szolgáltatásokat. Egyes változások a korlátozásokhoz igazodóan átmenetiek (például a tömegközlekedés igénybevételének visszaszorulása), ugyanakkor más tendenciák irreverzibilis módon változtatták meg a fogyasztói szokásokat. Ilyennek kell tekinteni a digitális átállással összefüggő változásokat (például az élelmiszerek online vásárlásának előtérbe

⁵² PÁZMÁNDI Kinga: Digitalizáció, technológiai fejlődés, jogi paradigmák. *Gazdaság és Jog*, 2018/12., 10–14., <https://bit.ly/46MyXO2>.

⁵³ ANGYAL Zoltán: Úton a digitális egységes piac felé. *Miskolci Jogi Szemle*, 2020/3. különszám, 5–13., <https://bit.ly/3N9AarP>.

⁵⁴ „A blokklánc egy olyan matematikai adattárolási struktúra, amely korlátozza az adatsérülés és az adathamítás lehetőségét. A technológia újfajta lehetőséget kínál arra, hogy kellő bizalom alakuljon ki egy értékkel bíró dolog biztonságos cseréjéhez. A blokklánc ugyanakkor egy kód, azaz kommunikációs protokoll is, valamint egy nyilvános könyvelési rendszer, amelyben magas fokú átláthatóság mellett, módosítási lehetőség nélkül és egymás utáni sorrendben »feljegyzésre« kerül valamennyi, a háló felhasználói között létrejött tranzakció, olyan technológia, amely elősegíti a felhasználók közötti bizalmat. Lehetővé teszi az információk online megosztását, az ügyletek ellenőrizhető, biztonságos és folyamatos jóváhagyását és rögzítését.” Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Blokklánc és az uniós egységes piac – a következő lépések (saját kezdeményezésű vélemény) (2020/C 47/03). Szakirodalmi elemzése például: AUER Ádám (szerk.): *Közszerződési jogi koncepciók. Tanulmányok a közszerződések köréből*. Budapest, Akadémiai, 2022; GLAVANITS Judit – KIRÁLY Péter Bálint: A blockchain-technológia alkalmazásának jogi előkérdései: a fogalmi keretek pontosításának szükségessége. *Jog – Állam – Politika*, 2018/3., 173–183., <https://bit.ly/47Yeruj>; KIRÁLY Péter Bálint: A blokklánc-technológia nemzetközi kereskedelmi jogi összefüggései. *Külgazdaság Jogi Melléklet*, 2019/3–4., 19–31., <https://bit.ly/3Ncc6ER>; SZUCHY Róbert: A kötelmi jog kihívásai az új technológiák nyomán: okos szerződések és a blokklánc-technológia. *Glossa Iuridica*, 2019/1–2., 151–160.; ZÓDI Zsolt: A jog és a kód. In POLYÁK Gábor (szerk.): *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog: A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*. Budapest, HVG-ORAC, 2020, 15–35.

⁵⁵ Elemzések a magyar szakirodalomból például CSITEI Béla: Okos szerződések. *Opuscula Civilia*, 2018–2019, 1–13.; JUHÁSZ Ágnes: Online szerződéskötés, digitális tartalom és szolgáltatás, intelligens szerződések – a szerződési jog új korszaka? *Infokommunikáció és Jog*, 75 (e-külszám) (2021), <https://bit.ly/3GtclL0>; STEFÁN Ibolya: Az okos szerződések létrejöttének és érvénytelenségének kérdései. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/3., 298–312., <https://doi.org/10.32980/MJSz.2021.3.1036>.

⁵⁶ Ilyen tisztázandó kérdések és feladatok lehetnek az uniós jogalkotás számára az uniós adatvédelmi jogszabályoknak e területhez igazítására, az ügyfeladatok bizalmas kezelésére, illetve a szerződések (üzleti titoktartás) által kikényszerített bizalmas adatkezelésre és magánszférára vonatkozó garanciális fogyasztóvédelmi szabályok megalkotása.

⁵⁷ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak. Új fogyasztóügyi stratégia – A fogyasztói reziliencia erősítése a fenntartható helyreállítás érdekében. COM(2020) 696 final, <https://bit.ly/46zktAY>.

kerülése vagy az online streaming szolgáltatások fokozottabb mértékű igénybevétele az otthonokban, ideértve a kulturális és a sporteseményeket is). A válság különös súllyal hívta fel a figyelmet arra, hogy a magas szintű fogyasztóvédelemnek és az uniós hatóságok közötti szoros együttműködésnek kritikus jelentősége van. Rávilágított továbbá az EU fogyasztóvédelmi keretének bizonyos hiányosságaira, amelyekre reagálva számos intézkedés, jogalkotási fejlemény már megtörtént, de a mátrix továbbbépítése jelenleg is tart.

Az új fogyasztói stratégia területein jogalkotási lépésekre lehet számítani meglévő szabályok frissítésével, modernizálásával vagy új területek szabályozásával, ahol különösen nagy kihívás az egyéb politikákkal való összhang megteremtése. Ez utóbbira figyelemmel jogalkotási fejlemények várhatók a mesterséges intelligencia (MI) használatának átláthatóságát illetően, a dolgok internetének (*internet of things*, IoT) kiberbiztonságát érintően, a mobiltelefonos e-kereskedelem új formáira vonatkozóan (például lakossági pénzügyi szolgáltatások értékesítése mobil eszközön), valamint a fenntartható fogyasztással kapcsolatos reklámállítások területén. Fejlemények várhatók a Bizottság által 2020 szeptemberében elfogadott digitális pénzügyi csomag kapcsán, amely egy digitális pénzügyi szolgáltatási stratégiát tartalmaz, valamint a kriptoeszközökre és a digitális rezilienciára vonatkozó jogalkotási javaslatokat foglalja magában,⁵⁸ hozzáférést nyújtva a fogyasztók számára innovatív pénzügyi termékekhez, miközben biztosítja a fogyasztóvédelmet és a pénzügyi stabilitást. A digitalizáció előretörése magával hozta azt a tendenciát is, hogy nagymértékben megnőtt a megtévesztő marketing-technikák és az online vásárlások során elkövetett csalások száma. Az ilyen tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokat minden lehetséges eszközzel vissza kell szorítani (hatóságok közötti együttműködéssel, nemzetközi szinten is, továbbá platformokkal, vállalkozói szövetségekkel, a hirdetőikkel és fogyasztói szervezetekkel való kooperációval a károkozással járó gyakorlatokkal szembeni reziliencia javítása érdekében).

4. Kiindulópontok az óriásplatformokkal és az online jogokkal kapcsolatos jogalkalmazáshoz

Az az alaptétel, hogy a fogyasztóvédelmi szemlélet erősödése nemcsak a jogalkotás, hanem az uniós jogalkalmazás szintjén is kimutatható, jól igazolható az esetjoggal. A digitális térben érvényesülő – és a későbbiekben a DSA-ra és DMA-ra vonatkozó joggyakorlat kiindulópontjaként is felhasználható – fogyasztóvédelmi szemléletre jó például szolgálhatnak az internetes adásvétellel és az internetes médiafelületen közzétett reklámokkal kapcsolatos esetek, továbbá az adatvédelemmel és az online jogsértésekkel kapcsolatos ügyek. A jelenlegi jogalkalmazási tapasztalatokból – egyes konkrét ügyek bemutatása mentén – példáulózoan át lehet tekinteni ezeket a dogmatikailag jelentős kérdéseket. Elsőként az elektronikus kereskedelem és az internetes médiareklámok területét vizsgáljuk meg.

⁵⁸ Directorate-General for Financial Stability, Financial Services and Capital Markets Union: Digital finance package. 24 September 2020, <https://bit.ly/3sKR1ud>.

4.1. Elektronikus kereskedelem és internetes médiareklámok

Az El Madjoub-ítéletben⁵⁹ az EUB a *click-wrapping* jelenséget és jogi hatásait vizsgálva a Brüsszel I. rendelet⁶⁰ 23. cikk (2) bekezdésében szabályozott, a joghatóságot kikötő megállapodás elektronikus úton történő megkötésének részletes szabályait értelmezte. Az alapügyben egy gépjármű internetes oldalon történő eladásáról volt szó. Az internetes oldalon hozzáférhetőek voltak azok az általános szerződési feltételek, amelyek joghatósági kikötést tartalmaztak az egyik tagállamban található bíróság javára. Ez az általános szerződési feltételeket tartalmazó ablak azonban nem nyílt meg automatikusan az ügyletkötés előkészítési és lebonyolítási szakaszában sem, a vevő viszont egy külön jelölőnégyzetre klikkeléssel fogadhatta el e feltételeket. Az EUB előzetes döntéshozatali eljárásában azt kiindulópontnak tekintette, hogy az alapeljárásbeli vevő az eladó internetes oldalán található megfelelő jelölőnégyzetre kattintással kifejezetten elfogadta az általános szerződési feltételeket. Ugyanakkor megállapította azt is, hogy a Brüsszel I. rendelet 23. cikk 2. bekezdésének célja, hogy bizonyos elektronikus továbbítási formákat egyenértékűvé tegyen az írásbeli formával annak érdekében, hogy a szerződések elektronikus úton történő megkötése egyszerűsödjön. Ahhoz viszont, hogy az elektronikus úton történő közlés ugyanazokat a garanciákat biztosítsa, szükséges az, hogy lehetséges legyen az általános szerződési feltételek elmentése és kinyomtatása a szerződés megkötése előtt. Amennyiben az egy klikkeléssel való elfogadás technikája ezt lehetségessé teszi, az már a vevő felelőssége, hogy él-e ezzel a lehetőséggel. Önmagában az a körülmény tehát, hogy az általános szerződési feltételeket tartalmazó internetes oldal nem nyílik meg automatikusan az internetes oldalon való regisztráció és az egyes vásárlási műveletek során, nem vonja kétségbe a joghatóságot kikötő megállapodás érvényességét. Ezért az ilyen elfogadási technika a Brüsszel I. rendelet 23. cikk 2. bekezdése értelmében vett, elektronikus módon történő közlésnek minősül.

Az AMS Neve és társai ügyben egyebek mellett a közösségi médiafelületeken megjelenő reklámozás kérdése is felmerült.⁶¹ Az alapeljárásban európai uniós védjegy bitorlására vonatkozó keresetet kellett elbírálni, ahol a felperesek keresetük alátámasztására dokumentumokat nyújtottak be, amelyek között szerepelt a védjegybitorlással vádolt cég internetes oldalának, valamint a Facebook- és Twitter-oldalának tartalma. Az alapeljárások felperesei internetes oldalról származó képernyőképeket nyújtottak be, amelyeken megjelentek az adott európai uniós védjeggyel azonos vagy ahhoz hasonló megjelölésekkel ellátott árukra vonatkozó értékesítési ajánlatok, és a „*where to buy*” feliratra kattintással elérhetőek voltak a bitorlónak állított forgalmazók.

Az alapeljárásban fellebbezési fórumként eljáró Court of Appeal England & Wales (Civil Division) terjesztett elő előzetes döntéshozatali kérdést az EUB-hez. Az EUB az előterjesztő bíróságnak szánt útmutatójában arra hívta fel a figyelmet, hogy amennyiben az alperesnek felrótt cselekmények elektronikus úton megjelenített, olyan árukra vonatkozó reklámokban és értékesítési ajánlatokban állnak, amelyeken egy európai uniós védjeggyel azonos vagy ahhoz

⁵⁹ C-322/14. El Madjoub.

⁶⁰ A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

⁶¹ C-172/18. AMS Neve és társai.

hasonló megjelölést helyeztek el az említett védjegy jogosultjának hozzájárulása nélkül,⁶² azt kell megállapítani, hogy e cselekményeket azon a területen követték-e el, ahol azok a fogyasztók vagy kereskedők találhatóak, akiknek vagy amelyeknek az említett reklámokat és értékesítési ajánlatokat szánták, függetlenül attól, hogy az alperes más államban rendelkezik székhellyel, hogy az általa használt elektronikus hálózat szervere más államban található vagy hogy az adott reklámok és ajánlatok tárgyát képező áruk más területen találhatóak.

A szóban forgó védjeggyel azonos megjelöléssel ellátott reklámokból és eladási ajánlatokból álló cselekményeket úgy kell tekinteni, hogy azon a területen követték el azokat, ahol reklám- és értékesítési ajánlat minőségüket megszerezték, azaz ott, ahol a kereskedelmi tartalmat ténylegesen azon fogyasztók és kereskedők rendelkezésére bocsátották, akiknek vagy amelyeknek azt szánták. Nincs jelentősége tehát annak, hogy ezek a reklámok és ajánlatok az alperes termékeinek tényleges megvásárlását eredményezték-e.

A jogeset tanulságaként megállapíthatjuk, hogy a területi elv és a reklámok, valamint kereskedelmi ajánlatok vonatkozásában nem a ténylegesség elvének van döntő jelentősége, hanem már az is megalapoz joghatóságot, ha csupán annyit lehet megállapítani, hogy az ajánlatokat, reklámokat a fogyasztóknak szánták.

Hasonlóan a fenti megállapításhoz, némileg módosított tartalommal érvényesülnek a fogyasztóvédelem szabályai és elvei az adatvédelemmel összefüggő kérdésekben, különösen az óriásplatformokat üzemeltető kapuőrök vonatkozásában.

4.2. Online jogsértések

Az EUB joggyakorlatában az internettel és óriásplatformokkal összefüggő digitális fogyasztói jogokkal kapcsolatos döntések eddig főként a GDPR értelmezése kapcsán születtek. Az egyik jelentős nagy témakör a techplatformokon megjelenő személyes adatok helyesbítéséhez⁶³ vagy törléséhez (elfeledtetéséhez) való jog.⁶⁴ A határozatokból jól látszik a fogyasztóvédelmi szemléletű *privacy* területére eső védelem iránya és célja, az, hogy a személyes adatokhoz kapcsolódó jogok érintettségének minden esetében a versengő jogok összemérését kell elvégezni, és a véleménynyilvánítás szabadsága és a közélet megvitathatósága határait kell megvonni egyfajta szükségességi-arányossági teszt segítségével.

4.2.1. A GDPR-val kapcsolatos esetjog – a törléshez való jog

Azt a hipotézist igazolja az EUB ítéleteiben megfogalmazott több tétel, hogy a jogalkalmazás dinamikusabban képes lekövetni a digitalizáció területén felmerülő jogi problémákat. Az EUB ugyanis már a GDPR megalkotása előtt, még a korábbi irányelv⁶⁵ hatálya (és eltérő szóhasznála-

⁶² C-324/09. L'Oréal SA és társai [63].

⁶³ GDPR 16. cikk.

⁶⁴ GDPR 17. cikk (1) bekezdés.

⁶⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról.

ta) alatt definiálta az adatkezelő fogalmát,⁶⁶ kimondta a Google mint internetes keresőmotor-kezelő ugyancsak ilyen minőségét,⁶⁷ továbbá az érintett természetes személyek weblapokon közzétett személyes adatainak törléséhez való⁶⁸ önálló joga létezését, holott a jogi szabályozás ebben az időben még csak az érintett adathozzáféréshez való jogának részelemeként nevesítette többek között az irányelv rendelkezéseinek nem megfelelő adatfeldolgozást, különösen az ilyen adatok hiányos vagy hibás volta miatt.⁶⁹ Az EUB a keresőmotorok működését úgy értékelte, hogy az a honlapszerkesztők tevékenységéhez hozzáadódik, és megállapította azokat a veszélyeket, amelyek a magánélethez és a személyes adatok védelméhez való jogot is sértve lehetővé teszik a találati lista alapján az érintett felhasználókról profil készítését is.⁷⁰

Az EUB ítéleteiben a jogok összemérése alapján jutott arra a következtetésre, hogy különösen egy magánszemély nevére végzett keresés esetén a magánélethez és az adatvédelemhez való jog felülírhatja a keresőmotor gazdasági érdekét és a harmadik személyek információhoz való szabad hozzájutásának jogát is.⁷¹ Az ítéletekből kiolvasható a piac adatvédelmi igényű szabályozatlanságának, a digitális piacok és a szolgáltatásokra vonatkozó jogi szabályozás szükségességének üzenete, az EUB ugyanis korán felismerte, hogy az ilyen tárgyú ítéleteinek végrehajthatósága és hatékony kikényszeríthetősége enélkül nehezen képzelhető el.⁷² Az EUB kimondta, hogy – a jogforrási előfeltételek teljesülése esetén – a keresőmotor működtetője köteles arra, hogy egy személy a nevére való keresés nyomán megjelenő találati listáról törölje a vele kapcsolatos, harmadik fél által közzétett információkat tartalmazó weblapokra mutató linkeket, abban az esetben is, ha ezt a nevet vagy az ilyen információkat korábban vagy egyidejűleg nem törölték ezekről a weblapokról, mégpedig adott esetben akkor is, ha az adott oldalakon történő közzététel önmagában jogszerű volt.⁷³ A jogok közötti balanszírozást mutatja annak a tételnek a kimondása is, hogy más megítélés alá esik, ha valamilyen sajátos ok (például az érintett közéletben betöltött szerepe) miatt az alapvető jogaiba való beavatkozást igazolja a nyilvánosság ahhoz fűződő nyomós érdeke, hogy a vonatkozó információhoz hozzá lehessen férni általa, hogy az szerepel a találati listán.⁷⁴ Hasonló arányossági teszt alkalmazásával állapította meg a törléshez való jog területi hatályát az EUB

⁶⁶ Az EUB a C-101/01. Lindqvist ítéletben megfogalmazta [25], hogy a személyes adatok internetes oldalon való feltüntetéséből álló művelet a 95/46 irányelv 2. cikk b) pontja szerint adatkezelésnek tekintendő.

⁶⁷ C-131/12. Google Spain és Google [43].

⁶⁸ Joseph JONES: Control-Alter-Delete: The „Right To Be Forgotten”. 36(9) *European Intellectual Property Review* (2014) 595–601.

⁶⁹ Eleni FRANTZIOU: Further Developments in the Right to be Forgotten: The European Court of Justice's Judgment in Case C-131/12, Google Spain, SL, Google Inc v Agencia Espanola de Proteccion de Datos. 14(4) *Human Rights Law Review* (2014), <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngu033>, 761–777.; Gerald SPINDLER: Durchbruch Für Ein Recht Auf Vergessen(Werden)? – Die Entscheidung Des EuGH in Sachen Google Spain Und Ihre Auswirkungen Auf Das Datenschutz- Und Zivilrecht. 69(20) *Juristen Zeitung* (2014) 981–991.

⁷⁰ C-131/12. Google Spain és Google [37–38].

⁷¹ Orla LYNSEY: Control over Personal Data in a Digital Age: *Google Spain v AEPD and Mano Costeja Gonzalez*. 78(3) *The Modern Law Review* (2015) 527.

⁷² SZABÓ Endre Győző: A kétoldalú piacok elmélete és a személyes adatok védelme – a Google-ítélet elemzése versenyjogi és adatvédelmi szempontok szerint. In *Medias Res*, 2017/1., <https://bit.ly/3sSofrz>, 178.

⁷³ C-131/12. Google Spain és Google [88].

⁷⁴ Uo. [99].

akként, hogy a keresőmotor működtetőjének feladata szükség esetén megtenni az érintett személy alapvető jogainak tényleges védelmét biztosító, kellően hatékony intézkedéseket. Ezeknek az intézkedéseknek azt a hatást kell elérniük, hogy megakadályozzák a tagállamok internethasználóit abban vagy legalábbis határozottan eltántorítsák őket attól, hogy az érintett személy neve alapján végzett keresés eredményeként hozzáférjenek a szóban forgó linkekhez.⁷⁵

A törléshez való joggal kapcsolatban a közelmúltban iránymutatónak számító ítéletet hozott az EUB.⁷⁶ Egy befektetési cégcsoport két vezetője azzal a kérelemmel fordult a Google-hoz, hogy a nevük alapján végzett keresés találati listájáról törölje a cégcsoport befektetési modelljét bíráló egyes cikkekre mutató linkeket, továbbá a Google a *thumbnail* formájában megjelenített, őket ábrázoló fényképeket törölje a nevük alapján végzett képkeresés találati listájáról. A Google megtagadta e kérések teljesítését, arra hivatkozással, hogy a szóban forgó cikkek és képek szakmai kontextusúak, és egyebekben sem bír tudomással az e cikkekben foglalt információk valós vagy valótlan jellegéről.

Az EUB a közzétett tartalmak (cikkekre mutató linkek) tekintetében ítéletében emlékeztetett arra, hogy a személyes adatok védelméhez való jog nem abszolút jog, hanem azt az arányosság elvével összhangban, a társadalomban betöltött szerep függvényében kell figyelembe venni, egyensúlyban más alapvető jogokkal.⁷⁷ Az érintettet megillető, a magánélet védelméhez és a személyes adatok védelméhez való jog főszabály szerint elsőbbséget élvez azon internetfelhasználók jogos érdekével szemben, akik potenciálisan érdekeltek abban, hogy a szóban forgó információkhoz hozzáférjenek. Ez az egyensúly függhet azonban az egyes esetekben fennálló releváns körülményektől, különösen az információ jellegétől, attól, hogy az információ mennyire érzékeny az érintett személy magánélete szempontjából, valamint attól, hogy a nyilvánosságnak milyen érdeke fűződik az információ megszerzéséhez, ami többek között attól függően változhat, hogy e személy milyen szerepet játszik a közéletben.⁷⁸ Abban az esetben, ha a törölni kívánt információk nem elhanyagolható része valótlanak bizonyul, a tájékozódáshoz való jog nem vehető figyelembe.⁷⁹

A fényképek *thumbnail* formájában történő megjelenítése kapcsán az EUB azt hangsúlyozta, hogy az érintett személyt ábrázoló fényképek miniatűr előnézeti képek formájában, név alapján történő keresés folytán történő megjelenítése az e személyt megillető, a magánélet védelméhez és a személyes adatok védelméhez fűződő jogba való különösen jelentős beavatkozásnak minősül. Más megítélés alá esik az olyan fényképekkel ellátott cikk, amely eredeti szöveggörnyezetében a benne szereplő információkat és az azokban kifejtett véleményeket szemlélteti, mint az, amikor a keresőmotor működtetője a találati listán olyan *thumbnail*eket tesz közé, amelyek az eredeti weboldal kontextusán kívül megjelenített fényképek. Az EUB

⁷⁵ C-484/14. *McFadden* [96]; C-507/17. *Google* (A linkek törlésének területi hatálya) [70].

⁷⁶ C-460/20. *Google* (*Déréfèrement d'un contenu prétendument inexact*).

⁷⁷ C-507/17. *Google* (A linkek törlésének területi hatálya) [56]; C-136/17. *GC* és társai (különleges adatokra mutató linkek törlése) [57].

⁷⁸ *Khural and Zeynalov v. Azerbaijan*, no. 55069/11, 2022. október 6-i ítélet, 41. §, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

⁷⁹ C-507/17. *Google* (A linkek törlésének területi hatálya) [65].

szerint az utóbbi olyan személyesadat-kezelésnek minősül, amely különbözik weboldal szerkesztője általi, valamint az oldal indexálásával összefüggő adatkezeléstől, továbbá az internet-használó által keresett találatnak minősül.⁸⁰ Az EUB megállapításai továbbfejlesztik a Google Spain-ítélettel elkezdett ítélkezési gyakorlatot, különösen a törléshez való jog tartalmi árnyalása körében.⁸¹

A joggyakorlatból jól követhető egy másik jogterület, a felügyeleti hatóságokkal kapcsolatos elvárások alapjogi, fogyasztói, felhasználói jogvédelmi szintjének növekedése is.

4.2.2. A felügyeleti hatóságok feladatai

Az EUB joggyakorlatában a privacydöntések mellett megjelentek a felügyeleti hatóságok feladatainak értelmezésével kapcsolatos határozatok is. Ezek közül kiemelhető a Facebook kontra Írország és társai ügy.⁸² Az alapügy tényállása szerint a magánélet védelméért felelős belga bizottság elnöke keresetet indított a brüsszeli holland nyelvű elsőfokú bíróság előtt a Facebook Ireland, a Facebook Inc. és a Facebook Belgium ellen az adatvédelemre vonatkozó jogszabályok Facebook általi feltételezett megsértésének megszüntetése iránt. E jogsértések többek között a Facebook-fiókkal rendelkező és nem rendelkező belga internethasználók szörfözési szokásaira vonatkozó (például a felkeresett oldal címe, az oldal látogatójának IP-címe vagy a megtekintés dátuma és időpontja) adatok (*cookies*), közösségi média beépülő modulok (*social plugins*) – például „tetszik” vagy „megosztás” gomb – és képpontok útján történő gyűjtésében és felhasználásában álltak. Az első fokon eljáró tagállami bíróság megállapította, hogy a Facebook közösségi hálózat nem tájékoztatta kellőképpen a belga internethasználókat az ilyen adatok gyűjtéséről és felhasználásáról. Az internethasználók által az ilyen adatok gyűjtéséhez és kezeléséhez adott mechanikus hozzájárulást pedig érvénytelennek nyilvánította.

Szép példa a jogfejlesztésre az ebben az ügyben hozott ítélet, amelyben az EUB pontosította a nemzeti felügyeleti hatóságoknak a GDPR alapján fennálló hatásköreit. A határokon átnyúló adatkezelések tekintetében ugyanis a GDPR előírja az egyablakos ügyintézési mechanizmust, amely a feladatoknak a „fő felügyeleti hatóság” és a többi érintett nemzeti felügyeleti hatóság közötti megosztásán alapul. Az EUB ítélkezési gyakorlatából következik az a generálklauzula, hogy minden egyes felügyeleti hatóság a saját tagállamának területén illetékes a GDPR alapján ráruházott feladatok végzésére és hatáskörök gyakorlására.⁸³ A GDPR által létrehozott mechanizmus ugyanakkor szoros, lojális és hatékony együttműködést, bizonyos kérdésekben pedig a „kölcsonös elismerés”⁸⁴ elvéhez hasonló mechanizmus alkalmazását

⁸⁰ Uo. [101], [103–104].

⁸¹ A szakirodalomban felvetődött, hogy az EUB a találati listáról való törlésre ebben az ítéletében más kifejezést használt, mint a korábbi joggyakorlatában (*dereferencing, delisting*), így elindultak találgatások arról, hogy a törléshez való jog összefoglaló elnevezésként egy teljes jogcsoportot foglal magában, vagy egyszerűen csak szinonim fogalomhasználatról van szó. Lásd például Oskar J. GSTREIN: *The Right to be Forgotten in 2022: Luxembourg judges keep surfing the legislative void. VerfBlog*, 2022. december 20., <https://bit.ly/47PxS9a>, 4.

⁸² C-645/19. Facebook Ireland és társai.

⁸³ C-311/18. Facebook Ireland és Schrems [147].

⁸⁴ Az EUB a C-120/78. Rewe kontra Bundesmonopolverwaltung für Branntwein ügyben hozott ítéletben kimondta azt az elvet, amelynek értelmében a tagállamokban jogszerűen gyártott és forgalomba hozott bármely terméket

követeli meg az adatvédelmi hatóságok között. Az EUB szerint a hatékony jogorvoslathoz való jog biztosíthatósága érdekében a GDPR rendelkezéseit úgy kell értelmezni, hogy a határokon átnyúló adatkezelés vonatkozásában fő felügyeleti hatóságnak nem minősülő nemzeti felügyeleti hatóságnak is képesnek kell lennie arra, hogy gyakorolhassa azt a hatáskörét, hogy a GDPR bármely állítólagos megsértéséről tájékoztassa az igazságügyi hatóságokat, és adott esetben bírósági eljárást kezdeményezzen e rendelet rendelkezéseinek érvényre juttatása érdekében. A határokon átnyúló adatkezelés esetén a fő felügyeleti hatóságtól eltérő tagállami felügyeleti hatóság bírósági eljárás kezdeményezésére vonatkozó hatáskörének gyakorlása⁸⁵ nem követeli meg, hogy a határokon átnyúló személyesadat-kezelés szempontjából adatkezelőnek vagy adatfeldolgozónak minősülő azon személy, aki ellen ezt az eljárást kezdeményezik, e tagállam területén tevékenységi központtal vagy más tevékenységi hellyel rendelkezzen, ugyanakkor a hatáskör csak akkor gyakorolható, ha a jogsértés a GDPR területi hatálya alá tartozik. Ebbe a kategóriába az Európai Unióban tevékenységi hellyel rendelkező adatkezelők vagy adatfeldolgozók attól függetlenül beletartoznak, hogy az adatkezelés az EU területén történik vagy sem.⁸⁶

Hasonló szemléletmód érvényesül az online károkozás területén is, ahol a „gyengébb fél” védelme érdekében aszimmetrikus joghatósági szabályok segítik a fogyasztói, felhasználói jogok hatékony érvényesítését.

4.2.3. Az online károkozással kapcsolatos joggyakorlat

A fogyasztói jogviták jelentős hányadában – különösen az online térben zajló esetekben – gyakori probléma a fogyasztói jogérvényesítés helyének kiválasztása, a joghatósággal rendelkező fórum meghatározása. A Brüsszel I. rendelet 5. cikk 3. pontja és a 7. cikk 2. pontja adott az EUB számára lehetőséget arra,⁸⁷ hogy a jogellenes károkozással, az azzal egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó igénnyel kapcsolatos ügyekben értelmezze a joghatóság megállapításához a „káresemény bekövetkezett vagy bekövetkezhet+ fogalmát. Az már az EUB korai joggyakorlatában tisztázódott, hogy az egyaránt vonatkozik a kárt okozó esemény megtörténtének helyére és a kár tényleges bekövetkezésének helyére.⁸⁸ Az EUB a hibás teljesítés miatti kártérítési igény kapcsán a Zuid-Chemie-ügyben⁸⁹ – amelyben nem volt vita abban, hogy a kárt okozó esemény hol történt, azonban az vitás volt, hogy a káresemény bekövetkezésének helye hogyan definiálható – a kár megvalósulásának helyeként azt a helyet azono-

minden más tagállam piacán engedélyezni kell. Ez a kölcsönös elismerés elve, amelyet harmonizáció hiányában a tagállamok alkalmaznak egymás szabályaira vonatkozóan. Az elv a későbbiekben a jogharmonizáció egyik alapvető eszközeként érvényesült, és mára már több együttműködés – többek között az EU-n belüli igazságügyi együttműködés – szervezőelvévé is vált.

⁸⁵ GDPR 58. cikk (5) bekezdés.

⁸⁶ A GDPR 3. cikk (1) bekezdésére figyelemmel.

⁸⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (átdolgozás).

⁸⁸ A német jogi terminológia szerint az előbbi hely a *Handlungsort*, míg az utóbbi az *Erfolgsort*, a káresemény helyének ilyen jellegű felfogása az *Ubiquitätsprinzip*, annak a magyar megfelelője a mindenütt jelenlét elve.

⁸⁹ C-189/08. Zuid-Chemie.

sította, ahol a károkozó cselekmény kiváltja a károsító hatását, azaz ahol ténylegesen megvalósul a hibás termékkel okozott kár. Az EUB kifejtette azt is, hogy a „hely, ahol a káresemény bekövetkezett” kifejezés azt a helyet jelöli, ahol az eredeti kár bekövetkezett, az a kár, amely a termék azon célra történő szokásos használata során keletkezett, amelyre a terméket szánták.⁹⁰ Egy termékfelelősségi jogvitában⁹¹ az EUB – utalva a Zuid-Chemie-ügyben hozott ítélet 27. pontjára – kimondta, hogy egy gyártó felelősségének a termékfelelősség tekintetében történő vitatása esetén a kárt okozó esemény bekövetkeztének helye a termék gyártásának helye.

A káresemény helyének meghatározása bonyolultabb feladat az online jogsértések esetén. Az eDate Advertising és társai egyesített ügyekben a Németországban lakóhellyel rendelkező X-et és bátyját egy német bíróság 1993-ban életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte egy ismert színész megölése miatt.⁹² Az Ausztriában letelepedett eDate Advertising a www.rainbow.at címen internetes portált üzemeltet. Az alperes az Info-News rovatban az archív híreknek fenntartott oldalakon letöltésre kínált egy hírt. Ebben X, valamint a bátyja nevének megjelölésével arról adtak tájékoztatást, hogy az elítéltek a karlsruhei szövetségi alkotmánybíróság előtt panaszt nyújtottak be az elítélésük ellen. Az 1990-ben elkövetett cselekmény rövid leírása mellett az elítéltek által meghatalmazott ügyvédet idézték, aki szerint be akarják bizonyítani, hogy az eljárásban több, terhelő vallomást tevő koronatanú nem mondott igazat. A német bíróságok előtti keresetében X annak abbahagyására kéri kötelezni az eDate Advertisingot, hogy az elkövetett cselekménnyel kapcsolatban róla a teljes nevének megjelölésével adjon tájékoztatást.

Az ezzel egyesített másik ügy franciaországi lakóhelyű felperesei az angol jog szerint működő MGN Limited alperessel szemben érvényesítettek kártérítési igényt amiatt, mert az alperes által üzemeltetett www.sundaymirror.uk weboldalon 2008-ban egy angol nyelvű írást tettek közzé, amely az egyik felperes és Kylie Minogue énekesnő közötti kapcsolatot részletezte fényképfelvételekkel is illusztrálva, forrásként a másik felperes nyilatkozatait megjelölve. A német és a francia bíróságok előtt vitás volt a joghatóság kérdése, ezért került sor előzetes döntéshozatali eljárások kezdeményezésére. A kérdéseket előterjesztő nemzeti bíróságok lényegében arra vártak választ, hogy interneten megvalósuló jogsértés esetén hogyan kell értelmezni a káresemény bekövetkezését. Az EUB szerint az adott ügyekben releváns személyiségi jogok valamely internetes honlap tartalma általi állítólagos megsértése esetén a sértett személynek lehetősége van arra, hogy az okozott teljes kár megtérítése érdekében felelősség megállapítása iránti keresetet nyújtson be a tartalom közzétevőjének a letelepedési helye szerinti tagállam bíróságához, vagy pedig azon tagállam bíróságához forduljon, ahol a sértett személy érdekeinek központja található,⁹³ és e személy az okozott teljes kár megtérítése érdekében benyújtott, felelősség megállapítása iránti kereset helyett benyújthatja keresetét bármely olyan tagállam bíróságához is, amelynek a területén az interneten közzétett tartalom hozzáférhető vagy hozzáférhető volt, azonban e bíróságok kizárólag a tagállamuk területén okozott kár elbírálására rendelkeznek hatáskörrel. Az ítéletben egyfajta fogyasztóvédelmi

⁹⁰ Uo. [17].

⁹¹ C-45/13. Kainz.

⁹² C-509/09. és C-161/10. eDate Advertising GmbH és társai és Martinez és Martinez egyesített ügyek.

⁹³ Uo. [52].

szemlélet megvalósulását érhetjük tetten, mert amíg az EUB korábbi joggyakorlatában⁹⁴ a mozaikszabályt követte, itt egy további kapcsolószabályt is megalkotott, amellyel alapvetően a sérelmet szenvedett gyengébb fél, az igényérvényesítő felperes érdekeinek központja szerinti ország vonatkozásában is lehetővé tette a teljes kár megtérítése iránti perindítást.

Az EUB gyakorlatában találunk példát arra is, amikor interneten megvalósuló jogsértő közlés esetén a közlő személye azonosítható ugyan, azonban a tényleges lakóhelye azért nem állapítható meg, mert az adott oldalra való regisztrációja során nem valós adatokat szolgáltatott. Az EUB a G-ítéletben adott az ilyen helyzetekre útmutatást.⁹⁵ Az alapeljárás felperese németországi lakóhellyel rendelkezett, az alperese ismeretlen helyen tartózkodott, de valószínűleg az Európai Unió területén. Az alperes egy „.de” végződésű domainnév jogosultja, és ő annak az üzemeltetője is. A felperes a webloldal szolgáltatásai iránt érdeklődött, ezért 2003-ban kapcsolatba lépett az alperessel, akinek a megbízásából Németországban fényképeket készítettek róla, egy bulin történő felhasználás céljából. A felperes nem járult hozzá, hogy ezeket a képfelvételeket közzétegyék. A weblapon több, a felperest ábrázoló fénykép szerepelt, amelyekben részben meztelenül volt látható. Az internetes oldal impresszumában szereplő hollandiai alperesi címekre a kézbesítés eredménytelen volt, a küldemények „a címzett ezen a címen ismeretlen” jelzéssel érkeztek vissza. Az alperes a holland népesség-nyilvántartásban nem szerepelt. Az EUB szerint a károsultat illető különös joghatósági szabály alkalmazható, amennyiben az alperes valószínűleg uniós polgár, de ismeretlen helyen tartózkodik, ha nem merült fel olyan bizonyíték, mely szerint az alperesnek ténylegesen az Európai Unión kívül van a lakóhelye.

A Pinckney-ügy⁹⁶ alapjául az szolgált, hogy Peter Pinckney, aki Toulouse-ban (Franciaország) lakik, állítása szerint tizenkét, az Aubrey Small együttes által bakelitlemeze rögzített zeneszám szövegírója, zeneszerzője és előadója. Miután tudomására jutott, hogy e zeneszámokat engedélye nélkül Ausztriában a Mediatech kompaktlemezekre többszörözte, majd két brit társaság, a Crusoe és az Elegy különböző, az interneten többek között toulouse-i otthonából is hozzáférhető oldalain forgalmazták, keresetet indított a Mediatech ellen a tribunal de grande instance de Toulouse előtt a szerzői jogainak megsértésével okozott kár megtérítése iránt. A Mediatech a francia bíróságok joghatóságának hiányára hivatkozott. Az EUB szerint a kár esetleges bekövetkezésének veszélye különösen abból ered, hogy az eljáró bíróság területén is hozzáférhető internetes oldalon keresztül beszerezhető azon alkotás többszörözött példánya, amelyhez a kérelmező által hivatkozott jogok kapcsolódnak. Ha az eljáró bíróság tagállama által biztosított védelem csak az adott tagállam területére terjed ki, az eljáró bíróság joghatósága kizárólag az e bíróság tagállamának területén bekövetkezett károkra terjed ki. Ezért a Brüsszel I. rendelet 5. cikk 3. pontját úgy kell értelmezni, hogy az eljáró bíróság tagállama által biztosított szerzői vagyoni jogok megsértése esetén e bíróság joghatósággal bír az alkotás szerzője által olyan társasággal szemben benyújtott, felelősség megállapítása iránti kereset elbírálására, amely társaságnak egy másik tagállamban van székhelye, és amely e másik tagállamban többszörözte fizikai hordozóra az említett alkotást, és e fizikai hordozót ezt kö-

⁹⁴ C-68/93. Shevill és társai kontra Presse Alliance.

⁹⁵ C-292/10. G kontra Cornelius de Visser.

⁹⁶ C-170/12. Pinckney.

vetően harmadik tagállamban székhellyel rendelkező társaságok értékesítik egy olyan internetes oldalon keresztül, mely az eljáró bíróság tagállamában is hozzáférhető, ugyanakkor e bíróság joghatósága kizárólag az e bíróság tagállamának területén bekövetkezett károokra terjed ki.

A Wintersteiger-ügy⁹⁷ alapeljárásának tényállása szerint a Wintersteiger Ausztriában letelepedett vállalkozás, amely sí- és snowboardszervizgépeket, azok pótalkatrészeit és tartozékait gyártja és forgalmazza világszerte, a Wintersteiger osztrák védjegy jogosultja. A németországi székhelyű Products 4U is sí- és snowboardszervizgépeket fejleszt és forgalmaz. Egyébiránt más gyártók, többek között a Wintersteiger gépeihez értékesít tartozékokat. 2008. december 1-jétől a Products 4U lefoglalta a *Wintersteiger* kulcsszót (*AdWord*) a Google internetes reklámszolgáltatás-nyújtó által kifejlesztett hirdetési rendszerben. A Google Németország legfelső szintű tartománynevére, vagyis a google.de internetes oldalra korlátozott foglalás következtében az e reklámszolgáltatás keresőmotorjában a *Wintersteiger* kulcsszót beíró felhasználó első keresési találatként a Wintersteiger internetes oldalára mutató hivatkozást talál. Ugyanezen keresőkifejezés beírása után azonban a képernyő jobb oldalán az *Anzeige* (hirdetés) szövegmező alatt a Products 4U reklámhirdetése jelenik meg. A Wintersteiger – azt állítva, hogy a google.de oldalra elhelyezett hirdetés révén a Products 4U az ő osztrák védjegyét bitorolta – a használat abbahagyására kötelezés iránti keresetet nyújtott be osztrák bíróságokon, amelyek joghatóságát arra alapította, hogy a google.de oldal Ausztriából is hozzáférhető, és e reklámszolgáltatás német nyelven jelent meg. Az interneten keresztül történt kár bekövetkeztének helyét illetően az EUB megállapította, hogy egy internetes honlap tartalma által sértett személynek lehetősége van arra, hogy az okozott teljes kár megtérítése címén felelősség megállapítása iránti keresetet nyújtson be azon tagállam bíróságához, ahol a sértett személy érdekeinek központja található. A nemzeti védjegynek a bitorlására vonatkozó állítás elbírálására irányadó joghatóságot illetően megállapította, hogy mind a kiszámíthatóság célja, mind pedig a megfelelő igazságszolgáltatás célja amellett szól, hogy a kár bekövetkezte alapján fennálló joghatóság megillessen azon tagállam bíróságait, amelyben a szóban forgó jogosultság oltalom alatt áll. Ebben az esetben nem maga a reklám megjelenítése, hanem az tekintendő káreseménynek, hogy a hirdető előre megállapított feltételek szerint elindítja azon hirdetés megjelenítésének műszaki folyamatát, amelyet ő maga hozott létre a saját reklámtevékenysége érdekében, ezért az ilyen jogvitát elbírállhatják a hirdető letelepedési helye szerinti tagállam bíróságai is.

A Hi Hotel HCF ügy alapeljárásának felperese Uwe Spoering fényképész,⁹⁸ aki 2003 februárjában 25 diát készített a Hi Hotel megbízásából az utóbbi által Nizzában üzemeltetett szálloda különböző helyiségeiről. Spoering átengedte a Hi Hotelnek a fényképek reklámkatalógusokban és az alperes weblapján történő felhasználásához kapcsolódó jogokat. A Hi Hotel kifizette az e fényképekkel kapcsolatos, 2500 euróról szóló számlát, amely az „*include the rights – only for the Hotel Hi*” megjegyzést tartalmazta. 2008-ban Spoering egy kölni könyvesboltban felfedezte a berlini székhelyű Phaidon kiadó gondozásában megjelent *Innenarchitektur weltweit* című fotókötetet, amely a Nizzában a Hi Hotel által üzemeltetett szállodáról általa készített belső felvételek közül kilencet tartalmazott. Spoering, úgy vélvé, hogy a Hi Hotel a fényképek harmadik személy, azaz a Phaidon kiadó részére történő átadá-

⁹⁷ C-523/10. Wintersteiger.

⁹⁸ C-387/12. Hi Hotel HCF.

sa révén megsértette a fényképekhez fűződő, szerzői jogi védelem alatt álló jogait, Kölnben keresetet indított a Hi Hotellel szemben. Az EUB ebben az ügyben megállapította, hogy amennyiben feltételezhetően több személy okozta az eljáró bíróság szerinti tagállamban védett szerzői vagyoni jogokkal kapcsolatban felmerülő állítólagos kárt, e rendelkezés lehetővé teszi a joghatóság megállapítását e károkozók közül azzal szemben, aki cselekményét nem az említett bíróság illetékességi területén követte el, ugyanakkor nem teszi lehetővé a káresemény bekövetkezésének helye alapján azon bíróság joghatóságának megállapítását, amely bíróság területén a feltételezett károkozók közül perelt károkozó nem követett el cselekményt.

A Melzer-ügyben⁹⁹ az infokommunikációs eszközök egy korábbi generációja, a telefonon nyújtott szolgáltatás alapján kellett az EUB-nek a joghatóság kérdésében állást foglalnia. A Berlinben lakóhellyel rendelkező Melzert a Düsseldorfban székhellyel rendelkező Weise Wertpapier Handelsunternehmen (WWH) telefonon szervezte be és szolgálta ki. E cég számlát nyitott a részére az MF Globalnál, amely egy Londonban (Egyesült Királyság) székhellyel rendelkező brókerház. Az MF Global ezen a számlán díjazás ellenében határidős tőzsdei ügyleteket végzett Melzer számára. 2002 és 2003 folyamán Melzer összesen 172 ezer eurót utalt át egy meghatározott számlára. Ebből az MF Global 2003. július 9-én 924,88 eurót utalt vissza. Melzer a különbözetnek, vagyis 171 075,12 eurónak megfelelő kártérítést követelt, arra alapítottnak, hogy őt sem a WWH, sem az MF Global nem tájékoztatta megfelelően a határidős tőzsdei műveletekhez kapcsolódó kockázatokról. Továbbá nem tájékoztatták objektív módon az MF Global és a WWH közötti, rejtett díjakra vonatkozó szerződésről (*kickback agreement*) és az abból fakadó összeférhetetlenségről sem. Szerinte az MF Global kártérítési felelősség terheli a WWH által elkövetett károkozáshoz való szándékos és jogellenes segítségnyújtás miatt. A Landgericht Düsseldorf mint előterjesztő bíróság kérdésre az EUB azt a választ adta, hogy a Brüsszel I. rendelet 5. cikk 3. pontja nem teszi lehetővé a joghatóságnak a perben nem fél egyik feltételezett károkozónak betudott, kárt okozó esemény bekövetkezési helye alapján való megállapítását egy másik olyan feltételezett károkozó személlyel szemben, aki cselekményét nem az eljáró bíróság illetékességi területén követte el.

A bemutatott példák jól jelzik, hogy a jogalkalmazásban markánsan jelenik meg a fogyasztóvédelmi szemlélet, ami előrevetíti egyben azt is, hogy a jövőben milyen kihívásokkal kell majd szembenézni. Ezeket célszerű dogmatikai szempontok alapján sorra venni.

5. A jogalkalmazás várható kihívásai

Az internettel és az óriásplatformokkal kapcsolatos – területi okokból a teljesség igénye nélkül, csak példaszerűen bemutatott – joggyakorlatból következtetni lehet a DSA és a DMA alkalmazása során felmerülő lehetséges kihívásokra. Az ugyanis egyértelmű tendencia, hogy az online tér nem ismeri az államhatárokat, a fogyasztók már anélkül kapcsolatba kerülnek a hétköznapi ügyleteik bonyolítása során az internet és különösen az óriásplatformok adta lehetőségekkel, hogy fizikai értelemben valahová be kellene térniük egy belső piaci szolgáltatás igénybe-

⁹⁹ C-228/11. Melzer.

vételéhez. A fogyasztók a világ bármely pontján feltöltött ajánlatokhoz hozzáférhetnek, így jogügyletek nagyon egyszerűen és gyorsan létrejöhetnek, és fogyasztói tudatosság nélkül azonnal ki vannak téve az online jogsértések következményeinek. Miután az interneten és különösen az óriásplatformokon kínált árukhoz és szolgáltatásokhoz nagyon gyakran határon átnyúló viszonylatban lehet hozzájutni, így bizonyosan felmerülnek további jogértelmezési kérdések a határon átnyúló elem definiálása körében. Ez – miután szükségképpen eleme a nemzetközi magánjogi tényállásoknak – vélhetően fel fogja erősíteni, tovább árnyalni az EUB joggyakorlatában már eddig is jelentős mértékben felbukkanó joghatósággal kapcsolatos értelmezési kérdéseket. Ez a határon átnyúló jogviszonyokra szabott jogalkalmazás nem csupán a bíróságokon, hanem a felügyeleti hatóságoknál is felmerül. Az a DSA és a DMA értelmező gyakorlatával lesz majd eldönthető, hogy a joghatóság és ezzel összefüggésben a hatósági hatáskör terjedelmét az eddigi joggyakorlatból jól körülhatárolható „mozaikelv” fogja-e meghatározni, vagy az EUB jogfejlesztésének eredményeként kialakított új kapcsolóelvek is segítik a DSA és a DMA egyik várható következményeként és célkitűzéseinek megvalósításaként (szükség esetén jogértelmezéssel) a digitális fogyasztói belső piac egyik alapkövének számító fogyasztói joghoz jutást.

Az online tér és az óriásplatformok személytelensége miatt nagy a veszélye a fogyasztói szokások jogsértő módszerekkel történő megfigyelésének, a fogyasztói döntések nem tisztességes eszközökkel való befolyásolásának, rejtett tartalmak segítségével a fogyasztói adatok (vagy együttes adathalmaz) megszerzésének és felhasználásának. Ezért ugyancsak jelentős kihívásokat jelent majd a jogalkalmazás számára az ebben a tekintetben különösen kiszolgáltatott fogyasztó jogainak megvédése. A legnagyobb szerep ebben a felügyeleti hatóságoknak juthat, ők lehetnek ugyanis az első védvonal a tömegesen felbukkanó tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok feltérképezésében. A felügyeleti hatóságok ezt a célkitűzést következetes és elrettentő hatású bírságolással, továbbá közérdekű és/vagy csoportos keresetek benyújtásával érhetik el. A nem tömeges méretű, egyedi jogsértések szankcionálására várhatóan továbbra is az egyedi hatósági és bírói úton való igényérvényesítés jelenthet megoldást. Prognosztizálható, hogy minden lehetséges módon a preventív technikáknak lesz a legnagyobb jelentőségük, ami a fogyasztói tudatosság jogalkalmazási eszközökkel való növelését is szükségessé teszi. Egyértelmű tendencia az is, hogy a jogalkalmazás során az Alapjogi Charta megnövekedett szerepe miatt a jogvédelmi típusú jogalkalmazás és az ennek keretében végzett jogértelmezés más, újszerű jogértelmezési módszerek alkalmazását teszi szükségessé.¹⁰⁰

A rendeletek olyan jogalkotás-technikai módszerrel lettek megalkotva, hogy jelentősebb számban tartalmaznak fogalom meghatározó normákat.¹⁰¹ Ezek közül különösen jelentős a kapuőri minőség megállapításához szükséges feltételek teljesítése tekintetében következetes és egy irányba mutató joggyakorlatot kialakítani. Ebben a legnagyobb szerep az európai szinten jogértelmezési monopóliummal rendelkező EUB-nek juthat. A legális definícióval nem lefedett jogi fogalmak közül különösen nagy súlya lehet a kapuőr jogait és kötelezettségeit meghatározó normáknak. E normák értelmezéséhez hasznos jogalkalmazási segítség lehet a DMA

¹⁰⁰ Koen LENAERTS – José A. GUTIERREZ-FONS: *Les méthodes d'interprétation de la Cour de justice de l'Union européenne*. Brüsszel, Bruylant, 2020.

¹⁰¹ DMA 2. cikk, DSA 3. cikk.

alapján az egyfajta *amicus curiae*ként működő digitális piaci tanácsadó bizottság,¹⁰² valamint a DSA alapján működő digitális szolgáltatások európai testülete (European Board for Digital Services) által adott vélemény,¹⁰³ és a fogyasztói digitális belső piac kialakítása területén központi szerepet betöltő Európai Bizottság által kiadható *soft law* eszközöknek (közlemények, ajánlások, vélemények) is bizonyosan felértékelődik a szerepe. Ezen a területen a jogalkalmazás egyik nagy kihívása lesz, hogy a korábbi európai versenyjog alapfogalmainak számító piaci részesedéshez és forgalmi adatokhoz kötött bírságolási szempontoktól sikerül-e olyan metodológiára áttérni, amely az innovatív módszereket alkalmazó, az európai piacokra online platformokon keresztül éppen kilépni készülő, leggyakrabban kis- és középvállalkozások és a fogyasztóvédelem szempontjaira is jobban reagál.

A rendeletek alkalmazása során figyelemmel kell lenni arra, hogy a felmerülő jogkérdések összetettek, egy konkrét jogvita elbírálásának pillangóhatásként következménye lehet az összefüggő jogterületek joggyakorlatára is, ami sajátosan holisztikus interpretációs módszertan érvényesülését is szükségessé teszi. Alaptétel, hogy a DSA és a DMA következményeként létrejövő fogyasztói digitális belső piac tekintetében is használható¹⁰⁴ lesz a jogalkalmazás során az európaizáció fogalma.¹⁰⁵ A jogrendszerek kölcsönös egymásra hatásának hatásmechanizmusa leginkább a pillangóhatással írható le. Általánosságban a pillangóhatást abban az értelemben lehet használni, hogy ha az egymás mellett létező, önmagukban is dinamikusan fejlődő jogrendszerek egyikében változás következik be (például egy normatív szabályt megváltoztatunk), ennek továbbgyűrűző következményeként változások állhatnak be az e jogrendszerrel kapcsolatban álló másik jogrendszerben a kölcsönös egymásra hatás miatt akkor is, ha a másik rendszer elemei jogalkotással nem változtak. A pillangóhatás érvényesülésnek jó terepe lehet a DSA és a DMA alkalmazása, amelynek során direkt és indirekt jellegű következményekkel számolhatunk a jogalkalmazásban. A pillangóhatás ereje attól függ, hogy van-e szabályozási mozgástér a jogalkotó számára vagy sem. A legerősebb direkt hatás azokon a területeken valósul meg, ahol az európai jog elsődleges¹⁰⁶ vagy rendeleti (rendeleti jellegű) másodlagos normái rendezik a jogviszonyokat.¹⁰⁷ Erős és direkt, de nagyobb szabályozási mozgásteret jelentő helyzetről beszélhetünk, amikor jogharmonizációs

¹⁰² DMA 50. cikk (1) bekezdés.

¹⁰³ DSA 61. cikk (2) bekezdés.

¹⁰⁴ Az európaizáció a jog területén is érvényesül a jogrendszerek kölcsönös egymásra hatásaiban, az európai elemeknek a tagállami jogokban való megjelenése területén.

¹⁰⁵ Más megfogalmazásban az európaizáció fogalma, amelyet elsősorban a politikatudományban használnak a többszintű kormányzás folyamatainak leírásaként. Erről lásd részletesebben Katalin GOMBOS: The European Butterfly Effect on the Right of Remedy in the New Hungarian Procedural Acts. In Réka SOMSSICH (szerk.): *Ratio et mensura – studia M. Király dedicata: Ünnepi tanulmányok Király Miklós 60. születésnapja alkalmából*. Budapest, ELTE Eötvös, 2021, 219–228.

¹⁰⁶ Ezek az elsődleges normák elsősorban nemzetközi szerződések formájában valósulnak meg, de ebbe a körbe célszerű beleértetni az általános jogelveket is.

¹⁰⁷ A másodlagos normák közül ebbe a direkt hatást kiváltó körbe elsősorban azok az uniós rendeletek tartoznak, amelyek a szabályozás teljessége esetén lezáró hatásként nem teszik lehetővé semmilyen tagállami norma alkotását. Ha az uniós jogforrás formája más, de hatása ugyanez, ebből a szempontból rendeleti jellegű aktusként ugyanezt a hatást éri el.

kötelezettség teljesítéséről van szó.¹⁰⁸ Az európaizáció igazi terepe az indirekt hatású befolyásolási eszközök szintje. Ebbe a körbe az átgűrűző hatások és a bírói jogvédelmi eszköz-tár bővülése sorolható. A DSA és a DMA alkalmazása során mindhárom technika felhasználására sor kerülhet.

6. Összegzés

A DSA-hoz és a DMA-hoz kapcsolódó jogértelmezési feladatok – a bemutatott példák szerint – nem légyüres térbe fognak megérkezni. A digitális egységes piacra vonatkozó jogi szabályok gyakorlatából már látszik az a tendencia, hogy az interneten folytatott ügyletek terén a nemzeti akadályok lebontására tett erőfeszítések¹⁰⁹ számos eredményt hoztak. Ehhez járul az uniós jogalkotásban a rendszerszinten jól láthatóan összekapcsolt és egymás szabályozási területeire is figyelemmel lévő fogyasztóvédelmi szemléletű szabályok számának növekedése. A fogyasztóvédelem magas szintjét elérni kívánó szabályok közös jogalkotási célkitűzéseként fogalmazható meg a fogyasztói tudatosság szintjének emelése, különösen a digitalizáció területén. A fogyasztói tudatosság növelése érdekében tett lépések és az EUB eddigi esetjoga alapján arra is következtethetünk, hogy a digitális piacokon is várható jogalkalmazási kihívások olyan az irányba fognak mutatni, amely már nem egyszerűen a digitális egységes piac, hanem egy szintlépéssel a valóságos digitális egységes fogyasztói piac megteremtését célozza.

Az EUB jogértelmezési gyakorlatában az Alapjogi Charta hatálybalépése óta egyre inkább érzékelhető egy érveléstechnikai elmozdulás, egyfajta alapjogi szemlélet erősödése.¹¹⁰ Emellett a fogyasztókkal kapcsolatos jogvédelmi feladatokat nagyban tematizálja az EUB olyan értelmező gyakorlata, amely a magánjogi jogviszonyokon belül – függetlenül az adott jogviszony rendszer- és kategóriatani besorolásától –, számítástechnikai hasonlaltal élve, egy bináris kód, az igen-nem válaszok alapján határolja el a fogyasztói jogviszonyokat a nem fogyasztói jogviszonyoktól. Ez sok tekintetben jogági határokat áttörően alakíthatja át az ilyen magánjogi jogviszonyokra vonatkozó szabályok értelmező joggyakorlatát. A fogyasztóvédelem magas szintjének célkitűzése a felhasználók, érintettek vonatkozásában a digitális szolgáltatások és a digitális piac területén is érvényesül. Ebben a megközelítésben a DSA és a DMA értelmező bírói gyakorlata egyértelműen a fogyasztói digitális jogok fokozottabb védelmét hozhatja azáltal, hogy a fenti bináris kód szerinti fogyasztói jogviszonyok megállapíthatósága esetén magasabb mércét állít a digitális szolgáltatók elé. Jogdogmatikai értelemben ez a tendencia a klasszikus magánjog-közjog felfogás és elhatárolás, illetve a klasszikus jogági elhatárolás helyett eredményezhet fogyasztói jogviszony-nem fogyasztói jogviszony

¹⁰⁸ Bár a jogharmonizáció klasszikus eszköze az irányelv, amely az Európai Unió működéséről szóló szerződés 288. cikke értelmében az elérendő célokat illetően minden címzett tagállamra kötelező, azonban a forma és az eszközök megválasztását a nemzeti hatóságokra hagyja, ugyanakkor ilyen hatása lehet a rendeletek közvetett végrehajtásaként a tagállamokra háruló végrehajtási intézkedések megtételének is.

¹⁰⁹ Például a digitális egységes piacra vonatkozó stratégia [COM(2015) 0192], a Bizottság elnöke által Európa számára készített, 2019–2024-ig szóló program [Ambiciózusabb Unió. Programom Európa számára: Politikai iránymutatás a hivatalba lépő következő Európai Bizottság számára (2019–2024)].

¹¹⁰ LENAERTS–GUTIERREZ-FONS i. m. (100. lj.).

elválasztást, ezen belül az offline terekre irányadó szabályok joggyakorlatához képest rugalmasabb jogértelmezési gyakorlatot az online terekre vonatkozó fogyasztói/felhasználói/érintetti jogok tekintetében. Másként fogalmazva: a jogalkotás „események után kullogása” helyett a jogalkalmazástól gyorsabb és hatékonyabb jogvédelmi eszközök alkalmazását lehet várni. A bemutatott példák ennek irányát jól mutatják, és ebből következik az is, hogy a 21. századi technológiák és kommunikációs eszközök jogba – azon belül is elsősorban a klasszikus magánjogba, a versenyjogba és a marketingjogba – való betüremkedése a jogalkalmazóktól mind uniós, mint tagállami szinten egyfajta komplex szemléletű, holisztikus gondolkodást, a problémák „egész képben” való meglátását és kezelését igényli, ami rugalmas gondolkodást és dinamikus jogértelmezést¹¹¹ feltételez.

Ahogy a jogalkotás célkitűzéseiből jól látszik, a polgárok személyes adatok feletti, digitális környezetben történő rendelkezésének megerősítése nem periférikus kísérőjelensége a 21. századi változásoknak, hanem a személyes adatok védelmére vonatkozó rendszernek a digitális szolgáltatásokra és piacokra vonatkozó kiterjesztése és egyben modernizálása elismert cél, ami elvezethet a digitális belső fogyasztói piac megerősítéséhez. A magas szintű adatvédelem – a jogalkalmazás eddigi tapasztalatai alapján – összekapcsolható az online piacokba és szolgáltatásokba vetett bizalom növelésével, ami lehetővé teszi a digitális gazdaságban rejlő lehetőségek kiaknázását, és egy új szemléletű jogalkalmazással megerősödhet az adatvédelem egységes piaci dimenziója is.

Irodalomjegyzék

- ANGYAL Zoltán: Úton a digitális egységes piac felé. *Miskolci Jogi Szemle*, 2020/3. különszám, 5–13., <https://bit.ly/3N9AarP>.
- AUER Ádám (szerk.): *Közszerződési jogi koncepciók. Tanulmányok a közszerződések köréből*. Budapest, Akadémiai, 2022.
- BARTA Judit: Az EU által meghirdetett digitális forradalom hatása a kereskedelmi jog egyes területein: szerződések, fogyasztóvédelem, gazdasági verseny, gazdasági társaságok. *Miskolci Jogi Szemle*, 2020/3., 14–26., <https://bit.ly/3T5o3Qb>.
- CSITEI Béla: Okos szerződések. *Opuscula Civilia*, 2018–2019, 1–13.
- DÁN Judit – GOMBOS Katalin – VÁRADI Szilvia: *Az Európai Unió versenyjogának alapjai*. Budapest, Wolters Kluwer, 2022.
- FAZEKAS Judit: Fogyasztói jogok – fogyasztóvédelemhez való jog. In LAMM Vanda (szerk.): *Emberi jogi enciklopédia*. Budapest, HVG-ORAC, 2018, 304–308.
- FRANTZIOU, Eleni: Further Developments in the Right to be Forgotten: The European Court of Justice’s Judgment in Case C-131/12, Google Spain, SL, Google Inc v Agencia Espanola de Proteccion de Datos. 14(4) *Human Rights Law Review* (2014), 761–777. <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngu033>

¹¹¹ Koen LENAERTS – José A. GUTIERREZ-FONS: *Az Európai Unió Bíróságának jogértelmezési módszerei* (ford. Lukács Adrienn, Orbán Endre, Simon Emese Réka). Budapest, HVG-ORAC, 2022.

- GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – GÁRDOS Péter: 34/2014. (XI. 14.) AB határozat – devizahitel. In GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – ZAKARIÁS Kinga (szerk.): *Az alkotmánybírósági gyakorlat. Az Alkotmánybíróság 100 elvi jelentőségű határozata, 2.* Budapest, TK Jogtudományi Intézet – HVG-ORAC, 2021, 513–530.
- GERADIN, Damien – KARANIKIOTIE, Theano – KATSIFISE, Dimitrios: GDPR Myopia: how a well-intended regulation ended up favouring large online platforms – the case of ad tech. 17 (1) *European Competition Journal* (2021) 47–92.
- GLAVANITS Judit – KIRÁLY Péter Bálint: A blockchain-technológia alkalmazásának jogi előkérdései: a fogalmi keretek pontosításának szükségessége. *Jog – Állam – Politika*, 2018/3., 173–183., <https://bit.ly/47YeruJ>.
- GOMBOS Katalin: A jogértelmezés jelentősége a közösségi jogban – avagy az értelmezési elsődlegesség elvéről. *Európai Jog*, 2010/2., 3–10., <https://bit.ly/3NdsFQB>.
- GOMBOS, Katalin: The European Butterfly Effect on the Right of Remedy in the New Hungarian Procedural Acts. In SOMSSICH, Réka (szerk.): *Ratio et mensura – studia M. Király dedicata: Ünnepi tanulmányok Király Miklós 60. születésnapja alkalmából.* Budapest, ELTE Eötvös, 2021, 219–228.
- GOMBOS Katalin – LEHÓCZKI Balázs: A tisztességtelen szerződési feltételek eltávolítása a magyarországi devizaalapú hitelszerződésekből. *Jogtudományi Közlöny*, 2019/11., 434–444., <https://bit.ly/3T8hOLq>.
- GSTREIN, Oskar J.: The Right to be Forgotten in 2022: Luxembourg judges keep surfing the legislative void. *VerfBlog*, 2022. december 20., <https://bit.ly/47PxS9a>, 4.
- JONES, Joseph: Control-Alter-Delete: The „Right To Be Forgotten”. 36(9) *European Intellectual Property Review* (2014) 595–601.
- JUHÁSZ Ágnes: Online szerződéskötés, digitális tartalom és szolgáltatás, intelligens szerződések – a szerződési jog új korszaka? *Infokommunikáció és Jog*, 75 (e-különszám) (2021), <https://bit.ly/3GtcyL0>.
- KIRÁLY Péter Bálint: A blokklánc-technológia nemzetközi kereskedelmi jogi összefüggései. *Külgazdaság Jogi Melléklet*, 2019/3–4., 19–31., <https://bit.ly/3Ncc6ER>.
- KOZÁK Kornélia: Fogyasztóvédelem. In ÖRDÖGH Tibor (szerk.): *Az Európai Unió szakpolitikai rendszere.* Budapest, Ludovika, 2022, 217–230.
- LENAERTS, Koen – GUTIERREZ-FONS, José A.: *Les méthodes d'interprétation de la Cour de justice de l'Union européenne.* Brüsszel, Bruylant, 2020.
- LENAERTS, Koen – GUTIERREZ-FONS, José A.: *Az Európai Unió Bíróságának jogértelmezési módszerei* (ford. Lukács Adrienn, Orbán Endre, Simon Emese Réka). Budapest, HVG-ORAC, 2022.
- LYNSKEY, Orla: Control over Personal Data in a Digital Age: *Google Spain v AEPD and Mano Costeja Gonzalez*. 78(3) *The Modern Law Review* (2015) 522–534.
- PAPP Tekla: A timeshare és jogi szinergia hatásai. In BUDAI Balázs Benjamin (szerk.): *Ünnepi tanulmánykötet a 65 éves Prof. Dr. Tózsa István tiszteletére. Liber amicorum in honorem Stephanus Tózsa aetatis suae LXV.* Budapest, Panem, 2019, <https://bit.ly/3RqSvmI>, 169–175.
- PÁZMÁNDI Kinga: Digitalizáció, technológiai fejlődés, jogi paradigmák. *Gazdaság és Jog*, 2018/12., 10–14., <https://bit.ly/46MyXO2>.

- SELNICEAN László: Alternatív vitarendezési eljárások a társadalmi fenntarthatóság szolgálatában. In SMUK Péter (szerk.): *Társadalmi fenntarthatóság*. Budapest, Ludovika, 2020, 2123–2142.
- SIMON Károly László: A tisztességtelen szerződési feltételek vizsgálatának hazai bírói gyakorlata a devizahiteles perekben. *Európai Tükör*, 2019/3., 59–78.
- SIMON Károly László: Az árfolyamkockázatról szóló tájékoztatás hibái és jogkövetkezmenyei. *Jogtudományi Közlöny*, 2019/12., 489–496., <https://bit.ly/3GwQ4sk>.
- SOMSSICH Réka: Az Európai Bíróság ítélete a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről. A tisztességtelenségi vizsgálat terjedelme. *Jogesetek Magyarázata*, 2014/4., 73–83.
- SPINDLER, Gerald: Durchbruch Für Ein Recht Auf Vergessen(Werden)? – Die Entscheidung Des EuGH In Sachen Google Spain Und Ihre Auswirkungen Auf Das Datenschutz- Und Zivilrecht. 69(20) *Juristen Zeitung* (2014) 981–991.
- STEFÁN Ibolya: Az okos szerződések létrejöttének és érvénytelenségének kérdései. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/3., 298–312.
<https://doi.org/10.32980/MJSz.2021.3.1036>
- STRIHÓ Krisztina: *Az elektronikus kereskedelem: A kereskedelem digitalizációjának alapvetései*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020.
- STRIHÓ Krisztina: Jogi csemegék az elektronikus kereskedelem témaköréből. In SMUK Péter (szerk.): *Társadalmi fenntarthatóság*. Budapest, Ludovika, 2020, 1827–1836.
- STRIHÓ Krisztina: Az influencer jogi megítélése. *Jogtudományi Közlöny*, 2020/4., 174–179., <https://bit.ly/4a1BZkm>.
- SZABÓ Endre Győző: A kétoldalú piacok elmélete és a személyes adatok védelme – a Google-ítélet elemzése versenyjogi és adatvédelmi szempontok szerint. In *Medias Res*, 2017/1., 170–181., <https://bit.ly/3sSofrz>.
- SZEGEDI László – SZIRBIK Miklós: Belső (egységes) piac. In ÖRDÖGH Tibor (szerk.): *Az Európai Unió szakpolitikai rendszere*. Budapest, Ludovika, 2022, 107–123.
- SZUCHY Róbert: A kötelmi jog kihívásai az új technológiák nyomán: okosszerződések és a blokklánc-technológia. *Glossa Iuridica*, 2019/1–2., 151–160.
- ZÓDI Zsolt: A jog és a kód. In POLYÁK Gábor (szerk.): *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog: A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*. Budapest, HVG-ORAC, 2020, 15–35.